

Filozofická fakulta Univerzity Palackého

Katedra anglistiky a amerikanistiky

K otázce převodu slovesného vidu v anglickém a španělském překladu *Saturnina* Zdeňka Jirotky

On the Rendition of Verbal Aspect in English and Spanish Translations of Zdeněk Jirotko's *Saturnin*

(diplomová práce)

Autor: Nikola Janotová

Obor: Angličtina se zaměřením na tlumočení a překlad

Vedoucí práce: Dr. Filip Krajník

Olomouc 2016

*Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval(a) samostatně a uvedl(a)
úplný seznam citované a použité literatury.*

V Olomouci dne 4. 5. 2016

.....

Ráda bych zde poděkovala Mgr. Filipovi Krajníkovi, Ph.D. za jeho neocenitelnou pomoc, za velmi potřebné rady a připomínky. Velmi si cením také jeho ochoty, optimismu a trpělivosti, kterou se mnou po celou dobu psaní práce měl.

Obsah

Úvod.....	5
1 Základní terminologické poznatky.....	8
2 Kategorie vidu v českém jazyce.....	9
2.1 Společné závěry českých lingvistů.....	10
2.1.1 Způsoby určení dokonavosti a nedokonavosti.....	14
2.2 Rozdíly mezi názory českých lingvistů na vid.....	15
3 Vidovost v anglickém jazyce.....	19
3.1 Imperfektivum a perfektivum.....	19
3.1.1 Imperfektivum.....	20
3.1.2 Perfektum.....	25
3.2 Další pojetí kategorie aspektu v anglickém jazyce.....	28
3.3 Získané poznatky o anglickém aspektu.....	29
4 Vidovost ve španělském jazyce.....	31
5 K otázce překladu českého vidu do angličtiny a španělštiny.....	44
6 Analýza překladových verzí Jirotkova Saturnina.....	48
6.1 Česká nedokonavost a její překlad do angličtiny a španělštiny.....	48
6.1.1 Překlad násobených sloves.....	51
6.2 Česká dokonavost a její překlad do angličtiny a španělštiny.....	54
6.2.1 Předpřítomný čas v angličtině z hlediska vidovosti.....	57
6.2.2 Předpřítomný čas ve španělštině z pohledu vidovosti.....	61
6.2.3 Předminulý čas v angličtině a španělštině z pohledu vidovosti.....	63
6.3 Další opisné tvary pro vyjádření české vidovosti.....	65
6.4 Aspektuální rozdíl ve španělských budoucích časech.....	68
6.5 Aspektuální rozdíl ve španělském subjunktivu.....	70
6.6 Nevyjádření aspektuální charakteristiky.....	71
Závěr.....	73
Summary.....	78
Bibliografie.....	81
Anotace.....	85

Úvod

V průběhu 20. století prošla lingvistika jako vědní obor bouřlivým vývojem. Došlo jak k zásadní proměně v přístupech ke zkoumání jazyka, tak ke změnám v předmětu lingvistického zkoumání samotného. Jednou z oblastí zájmu české i zahraniční jazykovědy se v posledních desetiletích stala problematika *slovesného vidu*, či, v některých jazycích, *aspektu*.

Zájem o slovesný vid se zejména v druhé polovině století probudil natolik, že v říjnu 1957 uspořádal belgický Cercle Belge de Linguistique mezinárodní symposium věnované právě této kategorii (výstup z něj byl následujícího roku publikován ve formě článků v časopisu *Revue belge de Philologie et d'Histoire*; českou zprávu z konference přinesl Seidel 1960: 253–254). I přes značný zájem a řadu dílčích i ucelených studií (např. Hirtle 1975, Binnick 1991, Bossong a Comrie 2000 či Richardson 2007) se však světoví lingvisté dosud nedokázali shodnout na jednotné definici vidu či aspektu (a jak uvidíme dále, v případě některých jazyků ani na samotné jeho existenci) a stav poznání na tomto poli je obtížné stručně vymežit. Bern Kortmann popisuje současnou situaci tak, že neexistují dva jazykovědci, které by se v pojetí vidu či aspektu shodli (1991: 9). V základních obrysech ovšem zůstává platné více než sedmdesát let staré tvrzení Daneše, že „slovesný vid je vlastností nebo pojetím slovesného děje“ (1945: 7).

Jak v jazykovědě postupně nastával posun od diachronního přístupu (který dominoval na počátku 20. století) ve prospěch synchronního, lingvisté při zkoumání vidu stále více uplatňovali konfrontační metody. V rámci svého výzkumu dospěli k dnes již obecně přijímanému závěru, že slovesný vid je kategorií, která je v největším měřítku zastoupena v jazycích slovanských. V ostatních jazykových skupinách (například v jazycích románských či germánských) se tato kategorie promítá jen v omezeném měřítku a je zpravidla označována jako *aspekt*.

Impulesem k této diplomové práci byla skutečnost, že problematika slovesného vidu je sice již řadu desetiletí předmětem zkoumání obecné lingvistiky i jazykovědy jednotlivých jazyků, ovšem ve spojitosti s teorií překladu tato problematika dodnes do značné míry zůstává *terra incognita*. K samotnému lingvistickému studiu vidu či aspektu existuje v češtině široká škála specializovaných publikací. Jedna z nejstarších je

Studie o českém vidu slovesném (1923) Františka Trávníčka, která na tuto problematiku nazírá z diachronního hlediska a zkoumá vývoj této kategorie od staré češtiny po moderní jazyk. Od té doby se objevila řada dalších studií (např. Poldauf 1956, Kopečný 1962 či Dušková 2003), které se vidu věnují převážně z pohledu lingvistické typologie, a to jak formou samostatných odborných prací, tak v rámci diskuzí širších jazykovědných témat (např. mluvnických systémů jednotlivých jazyků). Počet odborných pojednání o této problematice z pohledu translatologie je však dodnes velmi skromný.

Jedním z mála autorů, kteří se tématem překladu slovesného vidu v našem prostředí zabývali, je Josef Václav Bečka. Ten na přelomu 70. a 80. let minulého století publikoval sérii článků o překladu slovesa, v nichž věnuje nemalý prostor právě převodu vidu do jazyků různých skupin, konkrétně germánských a románských (podrobněji o těchto studiích pojednáme v kapitole 5). Kromě těchto statí je Bečka autorem článku *Konfrontační lingvistika jako podklad k řešení překladatelských problémů* (1980b), který nám poslouží jako metodologické východisko pro náš vlastní výzkum. Ačkoliv se z pohledu lingvistiky může jevit konfrontační metoda jako nemoderní, naše studie se pokusí doložit, že z pohledu translatologie se stále jedná o užitečný přístup, který může poskytnout cenná data pro další analýzu překladu, ať už z pohledu překladatelské stylistiky, naratologie či dalších.

Náš výzkum se bude zabývat tím, jakými způsoby se lze při překladu vypořádat s absencí jedné slovesné kategorie a jak mohou překladatelé překlenout rozdíly mezi jazykovými systémy výchozího a cílového jazyka. Jak upozorňuje Bečka, nejlepším postupem při takovém zkoumání je „konfrontace textu originálního s jeho překladem“ (1980b: 99), neboť kupříkladu při porovnání různojazyčných projevů náležících ke stejnému funkčnímu stylu a stejnému zaměření (což Bečka uvádí jako alternativní možnost) může dojít ke zkreslení. Podle tvrzení Bečky lze touto metodou zkoumat rozdíly mezi různými skupinami jazyků v rámci jedné jazykové rodiny (např. slovanských, germánských a románských), ale také různých jazykových rodin (např. indoevropských a sinotibetských). Další možností je srovnání více překladů stejného originálu do jediného výchozího jazyka, které může posloužit ke studiu „vývoje překladatelské techniky“, nebo tímto způsobem lze „porovnávat rozdíly mezi výraznými překladatelskými individualitami“, popř. „zjišťovat tímto srovnáním působivost a vhodnost jednotlivých forem překládání“ (100).

Pro účely naší studie jsme zvolili beletristický text, konkrétně humoristický román *Saturnin* (1942) Zdeňka Jirotky. Český originál jsme konfrontovali s anglickým překladem Marka Cornera (2003) a španělským z pera Eduarda Fernández Couceira (2009). Tím jsme následovali příkladu Bečky a dalších (viz níže), kteří v obdobných studiích zpravidla volili jeden slovanský, jeden germánský a jeden románský jazyk. Jelikož naší ambicí bylo zkoumat spíše posuny způsobené rozdíly v jednotlivých jazykových systémech než konkrétní autorský styl jednotlivých překladatelů, neuplatnili jsme bezezbytku statistickou metodu, o níž Bečka hovoří v závěru své stati (1980b: 105–106). Diskuzi jednotlivých jazykových jevů jsme však doplnili o několik tabulek příkladů, které kvantitativně reflektují výskyt těchto jevů ve zkoumaném textu, a četnost těchto jevů jsme, kde to bylo záhodno, komentovali.

Ještě před prezentací analýzy samotné a jejích výsledků však tato studie metodami deskriptivní lingvistiky (či lingvistické typologie) představí kategorii slovesného vidu jako takovou a shrne hlavní současné názory na tuto problematiku. V této části jsme vyšli jak z prací českých, tak zahraničních lingvistů. Po základním popisu terminologického systému, přijímaného obecně pro všechny jazyky, se v samostatných kapitolách postupně zaměříme na problematiku vidu v češtině, angličtině a španělštině. Tyto části naší studie budou stěžejní pro praktické zkoumání jednotlivých jazykových verzí Jirotkova textu. Následně pojednáme o vidu jako translatologickém problému a představíme si základní teze existující literatury na toto téma.

Všechny námi představené poznatky a hypotézy z teoretické části uplatníme v praktické části naší studie, v níž je budeme aplikovat na původní text a překlady námi zvoleného textu. Za použití kvalitativní a kvantitativní analýzy se pokusíme potvrdit či vyvrátit východiska, která jsme uvedli v teoretické části. V závěru naší práce výsledky zhodnotíme a pokusíme se načrtnout možnosti dalšího translatologického výzkumu, který by v této oblasti mohl být za využití naší metody proveden.

1 Základní terminologické poznatky

V rámci obecného vzdělání v České republice se děti již na základní škole učí o slovesné kategorii vidu. V následující kapitole si ukážeme, že k tomu vede skutečnost, že kategorie vidu je v českém jazyce velmi rozvinutá, tudíž je opravdu považovaná za základní kategorii českých sloves. Studenti cizích jazyků se však s kategorií vidu (či aspektem) běžně nesetkávají, není vzácné, že vůbec s kategorií aspektu nejsou obeznámeni. To může být způsobeno tím, že dané jazyky, o kterých hovoříme (angličtina, španělština), nemají ani lingvisticky jasně vydefinováno, kde kategorie aspektu v rámci slovesného systému vlastně stojí. Této nejasnosti se mezi jinými věnuje Bernd Kortmann, který tvrdí, že kategorie aspektu byla odjakživa těsně spjatá, mnohdy dokonce zaměňovaná, s kategorií temporální. Situaci zkomplikoval ještě fakt, že kromě aspektu se také začal rozlišovat další jev, spojený s aspektem, kterým je *Aktionsart*. Z počátku však byly tyto dva termíny, aspekt a *Aktionsart*, používány paralelně pro označení stejného lingvistického jevu. Kortmann uvádí, že termín aspekt byl poprvé mimo použit (ve francouzském překladu z ruštiny) v roce 1830, kdy byl tento termín využit pro označení toho, co dnes rozlišujeme jako aspekt a *Aktionsart*. V roce 1855 britský lingvista zavedl nový termín, *Aktionsart*, který ovšem označoval právě ten samý jev, jako před více než padesáti lety označovalo slovo aspekt. To tedy ilustruje složitou situaci, která ani dnes není úplným předmětem shody lingvistů.

V současnosti se tedy nabízí vysvětlení, že v obecné lingvistice je aspekt považován za vyjádření interního času slovesného děje, tedy popis toho, jak daný děj probíhal. *Aktionsart* se částečně s definicí aspektu shoduje, a to v tom, že se jedná o vyjádření vnitřního průběhu děje. Jaký je tedy mezi aspektem a *Aktionsartem* rozdíl? Ten tkví v tom, jakými prostředky vnitřní průběh děje vyjádříme: pokud ho vyjádříme s pomocí gramatiky, jedná se o aspekt, pokud se ale jedná o sémantické, inherentní, vyjádření, mluvíme už o *Aktionsartu*. Třetím termínem, který je s aspektem zaměňován, je čas (*tempus*). Ten je tedy považován za vyjádření externího času děje.

Po uvedení základních terminologických rozdílů se tedy budeme věnovat prvnímu z jazyků, na které se v rámci této práce ve spojitosti s kategorií aspektu budeme soustředit, jazyku českému.

2 Kategorie vidu v českém jazyce

Slovesný vid je kategorie, která se vyskytuje převážně u slovanských jazyků, mezi něž patří i čeština. Z hlediska vidu se česká slovesa vyskytují ve dvou základních tvarech.¹ Ty tvoří u sloves protikladný gramatický vztah, v jehož rámci může být sloveso dokonavé, či nedokonavé. Mohlo by se tedy zdát, že vid je kategorií ryze gramatickou, což by ovšem nebylo přesné. Kromě gramatického rozdílu totiž s sebou změna vidu často přináší také změnu v lexikální složce slovesa – v jeho sémantice. Proto je vid v současnosti považován za kategorii gramaticko-lexikální (Kopečný 1962: 6).

Pokud se tedy vrátíme k poznatkům, které jsme představili v předchozí kapitole, dalo by se říci, že se česká kategorie vidu pohybuje mezi aspektem a *Aktionsartem*. Kortmann (1991: 22) naši myšlenku dále rozvádí, je totiž toho názoru, že slovanská vidovost lze být považována spíše za *Aktionsart*. Jelikož ale kromě lexikální funkce vid plní také funkci gramatickou, přirovnali bychom vid spíše k aspektu.

První základní tvar českých sloves, a to tvar dokonavý, podle základní definice vyjadřuje děje, které jsou časově ohraničené, ukončené. V kontrastu s videm dokonavým stojí vid nedokonavý, který zahrnuje děje, u nichž není jednoznačně určeno, zda byly děj ukončeny, či ne (Kopečný 1962: 8–10). Vedle této jednoduché definice dokonavosti či nedokonavosti existují také jiné, jimž se budeme věnovat v následujících kapitolách.

Slovesná kategorie vidu byla v minulosti předmětem zájmu mnoha českých lingvistů – např. J. V. Bečky, Františka Kopečného, Ivana Poldaufa a jiných. Každý z nich v minulosti představil svůj pohled na kategorii slovesného vidu, jelikož v některých oblastech se tito badatelé názorově rozcházel. Nejprve si představíme ty aspekty českého vidu, na kterých se jednotliví autoři shodují, načež se budeme věnovat rozdílům v jejich závěrech.

¹ Např. Kopečný.

2.1 Společné závěry českých lingvistů

Obecně uznávané základní pojetí slovesného vidu říká, že vztah mezi slovesem dokonavým a nedokonavým tvoří privátní opozici (Černý 1989: 110). Nepříznakovým členem této privátní opozice je vid nedokonavý, jehož příznakový protějšek představuje vid dokonavý. Vid nedokonavý je tedy videm neutrálním – v mnoha případech jej můžeme použít místo vidu dokonavého, zatímco vid dokonavý obsahuje specifický příznak, kvůli čemuž jej videm nedokonavým nahradit zpravidla nelze.

Dalším bodem, na němž se lingvisté shodují, je způsob, kterým dochází k perfektivizaci (či imperfektivizaci) slovesa. Nejčastějším procesem tvorby dokonavých sloves ze sloves nedokonavých je přidání předpony (např. *končit* – *skončit*). Naopak pokud chceme ze slovesa dokonavého odvodit sloveso nedokonavé, použijeme příponu (*vstát* – *vstávat*). Existují však i výjimky, kdy použijeme příponu pro odvození slovesa dokonavého. To se týká především přípony *-nout* – (např. *zapomínat* a *zapomenout*).

Podle Kopečného (1960: 26) a dalších jsou vidové rozdíly v češtině nejlépe viditelné v přítomném čase, jelikož v něm můžeme vyjádřit všechny vidové tvary. Pokud se však zaměříme na význam dokonavého slovesa v přítomnosti, všimneme si, že vlastně sloveso nevyjadřuje přítomnost, nýbrž budoucnost – např. *pojedu*, *postavím*, *uvařím atd.* Z toho vyplývá, že dokonavý slovesný tvar v činném rodě neumí vyjádřit přítomný význam. Mezi formou a významem dokonavého slovesa v přítomném čase tedy panuje rozpor. V trpném rodě lze ovšem přítomnost vyjádřit i s pomocí dokonavého slovesa, např. *most je postaven*. Nedokonavá slovesa v kontrastu se slovesy dokonavými vyjadřují všechny gramatické časy. Výjimkou jsou slovesa neaktuálně násobná, kterým se budeme hlouběji věnovat v další části naší práce.

Čeští lingvisté se také shodují na tom, že pokud vytvoříme dokonavé sloveso pomocí prefixace, ve většině případů dojde k lexikálnímu posunu – např. *vařit* – *převařit*. To také koresponduje s tím, že je dokonavý tvar slovesa členem příznakovým – obsahuje významovou složku navíc. Existují však také slovesa, u kterých při připojení perfektivní přípony k žádnému lexikálnímu posunu nedochází. Taková slovesa nazýváme „vidovou dvojicí“. Proto také existují přípony, které jsou považovány za tzv. prostě vidové předpony, které nepřidávají slovesu žádnou lexikální složku. Lingvisté se neshodují na přesném výčtu vidových předpon (viz konfrontace Františka Kopečného a

Ivana Poldaufa v *Ještě k prostě vidovým příponám v češtině* (Poldauf 1959) a *Dvě nové práce o prostě vidových předponách v češtině* (Kopečný 1956)), proto si uvedeme jen výčet prostě vidových předpon, o nichž panuje všeobecná shoda: *o-*, *u-*, *vy-*, *na-*, *za-*, *z-*, *ze-*, *po-*.

Je ovšem nutno dodat, že tyto předpony nejsou předponami prostě vidovými ve všech situacích. Podle Komárka (1986) existují totiž slovesa, u kterých se ve spojení s jednou z výše uvedených předpon význam změní, Takovým slovesem je např. *slyšet*, které s předponou *-u* vytvoří sloveso *uslyšet*. To je považováno za tzn. sloveso iniciační². Oproti tomu přidáním předpony *-u* ke slovesu *vařit* vznikne sloveso *uvařit*, jehož lexikální význam se s původním tvarem shoduje.

Kopečný (1956: 28) také vymezuje předpony, které se v žádném případě nemohou stát předponami prostě vidovými. Jmenovitě se jedná o: *před-*, *nad-*, *pod-*, *v-*, *od-*. Tyto samotné předpony obsahují tak silný lexikální význam, že všechna slovesa, ke kterým tyto předpony přidáme, změní lexikální význam. Dále existují tzv. předpony *subsumpční*, které se přidávají ke slovesům, jejichž význam se shoduje s inherentním významem dané předpony. Příkladem takové předpony a odpovídajícího slovesa je *přibližit*. Lexikální význam předpony *při-* a slovesa *blížít* je tedy totožný. Oproti tomu předpony párově vidové jsou často sémanticky prázdné.

Bezpečných způsob, který nám pomůže rozpoznat, že se nejedná o vidovou dvojici, je, pokud od utvořeného perfektivního tvaru můžeme vytvořit třetí tvar – imperfektivní –, který se liší od základního imperfektivního slovesa (takový imperfektivní tvar se někdy označuje jako sekundárně dokonavý). Tento třetí tvar se totiž obvykle odvozuje od sloves, jejichž lexikální význam se připojením předpony změnil. Proto je tedy zapotřebí gramatického tvaru, jež by s tímto novým významem korespondoval. Absence takového třetího tvaru dokazuje, že lexikální význam imperfektivního a perfektivního tvaru (s předponou) je totožný. Pokud se však sloveso vyskytuje ve výše popsané trojici (tj. základní imperfektivní tvar, perfektivní tvar s předponou a imperfektivní tvar odvozený sufixací), jsou v případě vidově dvojice všechny tři tvary synonymní.

² Viz Kopecký. “Uslyšet” by se dalo vysvětlit jako “dostat do sluchu”.

Rozsáhlý systém předpon v českém jazyce, které kromě vidové diferenciaci slouží také k obohacení slovesa o další významovou složku, výrazně odlišuje český jazyk od těch jazyků, které kategorii vidu postrádají. Přidáním přípony ke slovesu docílíme toho, čeho se v jiných jazycích, jako například v angličtině (viz kapitola 3), docílí přidáním slov navíc. Např.:

- *Jan se rozběhl.*
- *John started to run.*

Proto je takovéto rozlišení vidu pomocí afixace v češtině velmi výhodné pro ekonomiku vyjádření.

Vše, co jsme doposud zmínili, se týkalo sloves, která mají schopnost vytvářet privátní vidovou opozici, tedy vytvářet formy dokonavé i nedokonavé. Tuto schopnost však některá česká slovesa nemají. Slovesné formy, jež vyjadřují oba vidy, popisují většinou mutační děje a události. To znamená, že vyjadřují výsledek činnosti nebo děje. Slovesa, která stojí mimo vidovou korelaci, oproti tomu vyjadřují stavy či jednoduché děje. Podle Komárka (1986) se tato slovesa nacházejí na periférii vidového systému a můžeme je opět rozdělit do několika skupin. Slovesa, která se vyskytují pouze ve tvaru dokonavém, se nazývají perfektiva tantum. Podobně říkáme slovesům, jež tvoří pouze nedokonavý tvar – imperfektiva tantum. Mezi perfektiva tantum také patří podskupina sloves nedokonavých, tzv. slovesa neaktuálně násobná.

Mimo již zmíněné typy sloves ještě existuje další kategorie, kterou tvoří slovesa obojvidová. Obojvidovostí se míní, že jediná forma slovesa může být považována za dokonavou i nedokonavou. To, co v dané situaci rozhodne, je kontext, který přikloní sloveso k dokonavosti či nedokonavosti. Příkladem obojvidového slovesa je *obětovat* či *věnovat*. Obojvidových domácích sloves není mnoho – je to typičtější pro slovesa cizího původu, např. *organizovat* (Komárek 1986: 184).

Podle Kopečného (1960) skýtají vidy bohatý repertoár toho, co dokážou v přítomném čase vyjádřit. Shrňme si tedy, co vid dokonavý a nedokonavý v přítomnosti může znamenat.

Pokud jde o vid nedokonavý, tento tvar dokáže vyjádřit přítomným tvarem nejen přítomnost, ale také budoucnost a minulost (26–29). První příklad nám ilustruje vyjádření

přítomnosti: dějů obecně platných; ten druhý zastupuje druhý typ přítomnosti, a to přítomnost aktuální:

- *Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.*
- *Běžím do obchodu.*

Nedokonavým tvarem v přítomnosti lze také vyjádřit minulost, jak vidíme na následujícím příkladu. V těchto případech hovoříme o tzv. prezentu vypravovacím, kdy události z minulosti vyprávíme v přítomném čase. Druhý příklad dokazuje použití přítomného nedokonavého slovesa pro vyjádření budoucnosti:

- *A tak tam jdu a zase ho tam vidím.*
- *Za měsíc jedeme na dovolenou.*

Dokonavý tvar slovesa v přítomnosti může vyjádřit dvě různé situace. První z nich je budoucnost, zatímco v druhém příkladu má sloveso v prezentním tvaru mimočasový charakter, takže tyto děje jsou, podobně jako u sloves nedokonavých, obecně platné. Mimočasový charakter je ovšem pomocí prezentního dokonavého vidu vyjádřen jen zřídka – daleko častěji tedy vyjadřuje budoucnost.

- *Jak si usteleš, tak si lehneš.*
- *Půjdu do kina.*

Comrie (1976: 70) se zabývá kategorií aspektu obecně, ale také věnuje pozornost přítomnému dokonavému vidu (Comrie jej nazývá *Perfective non-Past*). Situaci v češtině a jiných slovanských jazycích popisuje tak, že budoucí význam dokonavé přítomnosti je v současné době významem primárním, zatímco všechny ostatní možnosti jsou pouze pozůstatky z minulosti, kdy dokonavá přítomnost měla širší vyjadřovací repertoár.

Z toho, co jsme doposud uvedli, vyplývá, že většinu dějů dokážeme vyjádřit pomocí nedokonavého vidu. To dokazuje, že je nedokonavý vid opravdu bezpříznakovým členem této binární dvojice.

2.1.1 Způsoby určení dokonavosti a nedokonavosti

Čeští lingvisté se shodují na tom, že existují testy, které nám mohou pomoci určit, zda je sloveso ve formě dokonavé, či nedokonavé.

Jeden z testů, který zmiňuje Kopečný (1962), pracuje s dotazem “Co právě dělá?” Pokud na otázku odpovíme slovesem nedokonavým, věta by měla být gramaticky správná:

- *Co právě dělá?*
- *Píše dopis.*

Pokud ale při odpovědi na danou otázku použijeme sloveso dokonavé, odpověď bude gramaticky defektní. Tato skutečnost souvisí s faktem, který jsme zmínili na počátku kapitoly, a to že dokonavý vid nemá přítomnou formu s přítomným (či aktuálním) významem.

- *Co právě dělá?*
- **Napíše dopis.*

Kopečný je rovněž autorem jiného testu na rozlišení vidu. Nedokonavý, čili bezpříznakový vid podle tohoto testu může následovat a) po auxiliárním slovese v budoucím čase *budu* a b) po fázových dokonavých i nedokonavých slovesech, např. *začít, skončit, pokračovat*. Spojení jednoho ze sloves z představených skupin a nedokonavého slovesa v infinitivu je tudíž gramaticky správné:

- *Budu psát dopis.*
- *Začnu psát dopis.*

Spojení dokonavého slovesa se slovesy z uvedených skupin oproti tomu gramaticky správné není:

- **Budu napsat dopis.*
- **Začnu napsat dopis.*

Podle Kopečného (1960: 11) „tento nesémantický, formální znak je nejspolehlivějším kritériem vidu.“

2.2 Rozdíly mezi názory českých lingvistů na vid

Někteří lingvisté, jako například Kopečný, pokládají vidovou dvojici dokonavost – nedokonavost za nekompletní. Tvrdí, že existuje třetí velká podskupina, která je sice součástí vidu nedokonavého, ale nesdílí s ní všechny její vlastnosti. Jedná se o slovesa násobená typu *dávati*. Tato podskupina nedokonavých sloves se také označuje jako *iterativa*. V minulosti byla iterativa předmětem dohadů mnoha lingvistů. Neshody panovaly už o tom, zda kategorie iterativ vůbec existuje. Ti, kteří souhlasí na tom, že iterativa opravdu existují, se neshodují v tom, kde se tato slovesa v rámci systému slovesného vidu vlastně nachází. Jak už jsme zmínili, Kopečný nahlíží na kategorii iterativ jako na třetí vidovou kategorii. Jiní autoři, jako např. Dostál (1954: 18–19) jsou toho názoru, že iterativa jsou pouze podkategorií nedokonavých sloves.

Jak už jsme naznačili, iterativa vyjadřují děje, které neprobíhají pouze jednou, ale opakují se. Vlastnost iterativ je někdy označována také jako habituálnost, tedy tak, že iterativní slovesa označují nějaké zvyklosti. Iterativa slovesa jsou tvořena pomocí přípony *-va*, která v daném slovesu vyjadřuje jeho násobenost a neaktuálnost, v některých případech tedy také habituálnost, uzuálnost. Příponu *-va* ke slovesu můžeme připojit vícekrát, viz *chodit – chodívat – chodívávat*: výsledkem bude zdůraznění násobenosti děje. Tato násobenost se vyskytuje pouze v minulém a přítomném čase (ovšem vždy jako neaktuální přítomný čas, někdy je tento čas označován za *příznakově neaktuální*), v rozkazech a zřídka také v podmiňovacím způsobu. V budoucnosti násobenost vyjádřit nelze. Násobenost se od ostatních vidových tvarů liší důležitým aspektem pro překlad: jedná se totiž o jediný vidový tvar, který lze při překladu do cizích jazyků plnohodnotně vyjádřit – ve většině případů lexikálně (Kopečný 1962: 5).

Komárek (85) ovšem tuto třetí skupinu neřadí do kategorie vidu, ale kategorie slovesného způsobu. Tvrdí, že násobenost je pouze modifikací nedokonavého vidu. Své tvrzení dokládá právě tím, že násobenost lze vyjádřit i v jiných než slovanských jazycích, zatímco protiklad dokonavosti a nedokonavosti v neslovanských jazycích zpravidla vyjádřit nelze. Komárek dodává, že slovesným způsobem “se vyjadřují různé druhy dějového průběhu označeného základním slovesem s určitým vidovým určením.” Dále vysvětluje, že se slovesný způsob dotýká pouze některých sloves, proto se způsob nepovažuje, stejně jako kategorie slovesného vidu, za kategorii gramaticko-lexikální, ale pouze lexikální.

Velkým rozdílem v přístupu československých lingvistů k problematice vidu tkví v klasifikaci, čím se vlastně dokonavost od nedokonavosti liší. Jak jsme již zmínili na počátku kapitoly, podle všeobecně uznávaného pojetí tvoří vid binární opozici. Shoda však již nepanuje na tom, v čem tato opozice spočívá. Celkově se vyskytují tři hlavní názorové proudy a vysvětlení.

Prvním z nich je názor, ke kterému se přiklání Kopečný (1962) a Komárek. Ti nazírají na vid jakožto vyjádření směřovosti a terminovanosti. Komárek (181) popisuje dokonavý vid tak, že je “charakterizován terminativností, směřovostí, tj. zaměřením děje k určitému bodu uzavírajícímu jeho průběh na začátku nebo na konci, uzavřený pojetím slovesného obsahu.” Nedokonavý vid potom charakterizuje jako jeho opozici. „Nedokonavý vid tuto dějovou směřovost a uzavřenost neoznačuje, vyjadřuje průběh děje bez časové perspektivy“ (181).

Kopečný (1962) problematiku vysvětluje jednoduše tak, že dokonavost vyjadřuje dokončení jistého děje, zatímco nedokonavý vid dokončení děje nijak neindikuje – proto je nedokonavý vid považován za bezpříznakový člen binární vidové opozice. Kopečný dodává, že existuje mnoho dalších rozpracovaných definic dokonavosti a nedokonavosti, ale všechny jsou v zásadě založeny na jeho jednoduchém rozdělení.

Druhý názorový proud zastupuje František Daneš (1985). Ten klasifikuje slovesně děje na procesy, stavy a mutace. Ve své monografii se ve větším měřítku zabývá kategorií vidovosti u mutačních sloves. Taková slovesa popisuje jako „predikáty implikující přechod (T) z nějakého „stavu věci“ či „situace výchozí“ (v) do situace závěrečné (z).“ Podle Daneše rozdíl mezi videm dokonavým a nedokonavým u

mutačních sloves souvisí s jejich rezultativností. Vysvětluje, že tato mutační slovesa obsahují takovou významovou složku, která vyjadřuje směřování k nějakému cíli, výsledku. Ale zatímco dokonavá slovesa vyjadřují dosažení nějakého výsledku, tedy úspěšné ukončení a završení děje, nedokonavý vid vyjadřuje jen směřování k určitému výsledku. U nedokonavého vidu tedy nevíme, zda bylo či nebylo výsledku dosaženo.

Tato korelace má zajímavý dopad na negaci sloves. Pokud negujeme sloveso dokonavé, jeho výsledkem je jistá nejednoznačnost. Daneš využívá následujícího příkladu:

- *Jan včera to auto spravil.*
- *Jan včera to auto nespravil.*
- *Jan včera to auto nespravoval.*

První věta je tedy příkladem rezultativního dokonavého slovesa, které nám říká, že Jan včera dokončil opravu auta – oprava tedy byla úspěšně dokončena. Pokud ale dokonavé sloveso negujeme (případ druhý), rázem nevíme, zda Jan na opravě pracoval, ale nebyl schopen auto opravit (negace rezultátu), nebo auto vůbec neopravoval (negace celkového významu slovesa).

Třetí skupinu zastupuje například Antonín Dostál. Dostál vysvětluje, že vid vlastně spočívá v tom, jak na vnější děj nahlíží mluvčí, nebo jinými slovy, postoj mluvčího k vnějšimu ději. Pokud mluvčí vidí děj jako ucelený, čili „má celkový pohled na vnější událost nebo představu, hodnocenou souborně...“, tak se tedy jedná o sloveso dokonavé. Naopak pokud se daný mluvčí ocitne jakoby uprostřed dějů, takže nemůže onen vnější děj vidět jako ucelený, k popsání děje jazykovými prostředky použije slovesa nedokonavého (Dostál 1954: 15–16).

Kromě těchto hlavních názorů, které jsou obecně uznávané, ještě existuje množství dalších vysvětlení toho, v čem opozice dokonavosti – nedokonavosti spočívá. Ty se ovšem liší ve větší míře od pojetí dokonavosti jako celistvosti, což je taky důvodem, proč jsou obecně odmítány. Pro zajímavost uvedeme jeden z nich, jejichž zastánců je více, avšak většina z nich pochází ze zahraničí: Kopitar, Curtius, Smith, aj. (Dostál 1954: 11). Vyjmenovaní lingvisté byli toho názoru, že opozice dokonavost – nedokonavost je založena na tom, zda sloveso má nějakou durativnost, čili trvání.

Nedokonavé sloveso se tedy podle nich vyznačuje tím, že má trvání, zatímco dokonavé ne. Takové pojetí však bylo rychle vyvráceno např. samotným Danešem v publikaci *Studie o vidovém systému v staroslověnštině* (1954).

Shrňme si tedy tři hlavní názorové proudy českých lingvistů: Komárek a Kopečný považují dokonavost za vyjádření ukončení děje, Daneš jako rezultativnost, čili zakončení děje pomocí dosažení určitého výsledku, zatímco pro Dostála je důležité to, zda mluvčí vidí děj jako celistvý. I přesto, že již zmínění autoři nahlízejí na vid rozlišně, věříme, že mají mnoho společného. Ve všech třech případech se jedná o jistou celistvost dokonavého děje, vždy popsanou z jiného úhlu pohledu.

Vše, co jsme doposud uvedli, potvrzuje, že vid je v českém jazyce důležitou gramaticko-lexikální kategorií. Má velký vliv na sémantickou stránku sloves, jelikož změnou vidu dochází mnohdy k velkým významovým posunům. Zároveň se vid silně odráží na gramatické stránce českého jazyka. Jelikož český jazyk je jazykem syntetickým, vid se projevuje prostřednictvím morfologie – vytváří ho různé prefixy a sufixy. Takové vyjádření však nalezneme jen u některých jazyků, převážně slovanského původu.

Kromě morfologie lze vid vyjádřit také syntakticky, což je případ dvou jazyků, kterým se budeme věnovat v následujících kapitolách – nejprve jazyku anglickému, po kterém bude následovat kapitola o jazyce španělském.

3 Vidovost v anglickém jazyce

Libuše Dušková shrnuje situaci vidu v angličtině tvrzením, že „kategorie vidu v té formě, v jaké ji známe z češtiny, v angličtině neexistuje“ (242). Zatímco v češtině má každé sloveso inherentní vid, který je rozpoznatelný podle své formy, v angličtině taková kategorie chybí.

Jak jsme již zmínili v předchozí kapitole, v češtině je vid kategorií gramaticko-lexikální. V angličtině je však gramatikalizován pouze progresivní aspekt, a to pouze u vybraných sloves (Comrie 1976: 7). Jelikož se tedy kategorie aspektu v angličtině ve velké míře od slovanského pojetí vidu liší, v této kapitole se budeme soustředit na vymezení kategorie aspektu právě v anglickém jazyce.

Absenci gramatické kategorie aspektu můžeme v anglickém jazyce kompenzovat pomocí jiných strategií. Jednou z nich je rozlišování aspektu jako progresivní či perfektivní. Dále, podobně jako v češtině, můžeme v angličtině vyjádřit perfektivní a imperfektivní charakter děje. Tyto zmíněné kategorie (čili opozice imperfektiva a perfektiva a dvojice progresivního a perfektivního aspektu) se ovšem částečně překrývají, takže nelze říci, že by jednotlivé anglické aspektuální kategorie plně odpovídaly českému vidovému rozlišení. V následujících podkapitolách si tedy ukážeme, jaké možnosti vyjádření aspektu v angličtině existují.

3.1 Imperfektivum a perfektivum

V obecné lingvistice se rozlišuje hlavní aspektuální dvojice jako opozice imperfekta a perfekta. Tento koncept může být aplikován také na angličtinu, i když musíme uvést na pravou míru několik častých omylů. Kortmann (1991: 16) upozorňuje na to, že obecná aspektuální dvojice imperfektiva a perfektiva je často v angličtině zaměňována za opozici aspektu progresivního a perfektivního, což ovšem neodpovídá realitě. Z terminologie anglického času vyplývá, že se v angličtině rozlišuje množství časů, které mají předpokládaný perfektivní charakter, např. *present perfect*, *past perfect*, atd. Proto je nutné uvést, že *perfect*, jakožto součást termínu pro anglický předpřítomný,

předminulý či předbudoucí čas, se významově liší od slova *perfective*, které vyjadřuje perfektivní aspektuální charakter. V následujících dvou kapitolách si proto uvedeme, jak lze, či nelze, danou opozici imperfektiva a perfektiva v angličtině vyjádřit, a dále se budeme věnovat tomu, jakou spojitost má anglický předpřítomný čas s perfektivním aspektem.

3.1.1 Imperfektivum

Imperfektivum je aspektuální kategorie, která je společná ve většině světových jazyků. Často se však liší jeho pojetí. V některých jazycích, jako například nedokonavost v češtině, je imperfektivum jedna velká kategorie, která je charakterizována tak, že popisuje vnitřní průběh daného děje (Comrie 24). Comrie vysvětluje, že u slovesa s imperfektivním charakterem se jakoby očitáme uvnitř děje, v jeho průběhu.

V jiných jazycích se imperfektivum dále rozděluje do několika podkategorií. Tak je tomu také v angličtině, ve které je imperfektivum dále specifikovat, protože anglický slovesný systém dokáže vyjádřit jen některé podkategorie imperfektiva.

Comrie (25) rozděluje imperfektivum do dvou hlavních kategorií – dějů habituálních a průběhových, které se dále člení na děje progresivní a neprogresivní. Jak jsme již zmínili, v angličtině lze vyjádřit pouze některé z imperfektivních podkategorií, a to habituálnost a progresivnost.

Z českých badatelů se habituálností zabývá například Libuše Dušková, která porovnává české vyjadřování neaktuální násobenosti s anglickým vyjádřením habituálnosti. Tvrdí, že zatímco iterativnosti sloves (vyjádření opakování) v češtině docílíme přidáním přípony *-vá* v indikativu přítomnosti, případně *-va* v minulosti (někdy i opakovaně *-vává* pro zdůraznění), v angličtině jakožto analytickém jazyce stejného výsledku pomocí sufixace docílit nemůžeme. Zdůraznit opakování děje můžeme pomocí modálního slovesa *would* či slovesa *used to*:

- *When I was 10, I would go to that one special place.*
- *When I was 10, I used to play tennis.*

Dušková (2010) k tomu dodává, že mezi těmito dvěma způsoby existuje rozdíl: *would* je sémanticky omezené, a to na dynamická slovesa. *Used to* oproti tomu nemá žádná omezení, proto ho můžeme použít se všemi (dynamickými i stavovými) slovesy. Jane Mairs (2013) vysvětluje další rozdíl mezi *used to* a *would*: při použití *would* musíme nejdříve objasnit, že se jedná o minulost, zatímco *used to* indikaci, že se jedná o minulost, nevyžaduje.

- **I would go to that one special place when I was 10.*
- *I used to play tennis when I was 10.*

Použitý příklad ukazuje, že *used to* může být umístěno hned na začátku věty. V případě *would* se vzorová věta stává negramatickou.

Comrie (1976: 28) situaci shrnuje tak, že v angličtině lze habituálnost vyjádřit pouze v minulosti. Dále rozvíjí myšlenku Duškové, že u použití *used to* nemusíme dodatečně vyjádřit, že děj probíhal v minulosti. Comrie vysvětluje, že pokud nespecifikujeme jinak, děj, který vyjádříme pomocí *used to*, bude posluchač automaticky pokládat za ukončený:

- *Mary used to play tennis.*

Posluchač by si námi uvedený příklad tedy vyložil tak, že Mary tenis hrávala, ale v současné době už ho nehraje. Konstrukce *used to* ovšem není omezená jen na děje, které už nejsou platné, avšak v tom případě je nutno tuto skutečnost otevřeně vyjádřit:

- *Mary used to play tennis, and she still does.*

V tomto případě se tedy posluchač dozví, že Mary tenis hrávala – a hraje ho i v současnosti. Comrie (1976: 29) dále dodává, že pokud mluvčí vysloví větu, ve které neupřesní, že Mary tenis stále hraje, posluchač bude automaticky předpokládat, že již tenis nehraje. Cítil by tedy, že mu mluvčí vyjádřením skutečnosti *Mary used to play tennis* lhal, jelikož nedodal, že Mary tenis stále hraje,

Další podkategorií imperfektiva, kterou lze v angličtině vyjádřit, je progresivnost. Comrie (1976: 32) situaci komentuje tak, že často dochází k záměně

termínu progresivnost za imperfektivitu. Rozdíl mezi těmito dvěma je ten, že imperfektivní děje zahrnují také děje habituální, zatímco děje progresivní být habituální mohou, ale také nemusí. Z toho vyplývá, že Comrie popisuje progresivnost jako imperfektivum bez habituálnosti.

Comrie se také zamýšlí nad tím, co anglický progresivní aspekt vyjadřuje (1976: 35–40). Říká, že v obecné lingvistice se progresivnost vyznačuje tím, že vyjadřuje děje v jejich průběhu. Ne všechna slovesa se však mohou v průběhové formy vyskytnout – obecně rozlišujeme slovesa na stavová a dynamická, z nichž právě stavová nemohou být vyjádřena v průběhu. Comrie (1976: 35) vysvětluje, že každý jazyk má jiná kritéria pro to, která slovesa jsou považována za stavová a dynamická, takže neexistuje žádný jednotný systém, který by nám jednoznačně pomohl rozhodnout, které sloveso nemůžeme průběhovým tvarem vyjádřit. Mimo tento rozdíl v progresivním aspektu různých jazyků Comrie tvrdí, že v angličtině ovšem progresivní tvary nejsou omezeny pouze na tento – průběhový – význam. I slovesa, která jsou v angličtině považována za stavová, se mohou totiž objevit v progresivní formě, v tom případě ovšem změni svůj význam:

- *I live in Olomouc.*
- *I am living in Olomouc.*

První věta tedy obsahuje stavové sloveso *live*, které vyjadřuje stav – dlouhodobou, neměnnou vlastnost, zatímco v druhé větě sloveso *live* v průběhové formě vyjadřuje pouhou dočasnost daného jevu. Progresivnost v angličtině proto nevyjadřuje pouze průběh určitého děje, ale také jeho přechodnost. Opět však toto pravidlo neplatí pro všechna slovesa, proto Comrie situaci shrnuje tak, že anglická progresivnost pravděpodobně nejprve vyjadřovala pouze děj v jeho průběhu a až později se možné významy progresivnosti rozšiřovaly. To je tedy důvodem, proč zatím dočasnost nemůže být vyjádřena progresivní formou u všech sloves (Comrie 1976: 38).

Geoffrey Leech nerozlišuje slovesa pouze na slovesa stavová a dynamická. Ve své monografii *Meaning and the Verb in English* (1973: 23–27) uvedl přehled kategorií, do kterých ve spojitosti s progresivním aspektem anglická slovesa řadí. Celkově jich rozlišuje devět, z nichž některé obsahují slovesa, která mohou být v progresivní formě, zatímco jiné jsou výčtem sloves, které tedy v progresivním tvaru být nemohou. Pro

účely naší práce není důležité věnovat se těmto kategoriím hlouběji, zmíníme pouze to, že Leech dále uvádí, že se jednotlivá slovesa mohou řadit do více kategorií, takže, podobně jako Comrie, dochází k závěru, že se i (použijeme-li terminologii Comrieho) stavová slovesa mohou v určitých situacích vyskytovat v progresivní formě.

Leech se dále také vyjadřuje k tomu, co přesně progresivní aspekt vyjadřuje (1973: 18–21). Progresivní aspekt podle něj vyjadřuje přechodné situace či aktivity, ale tuto přechodnost ještě dále vysvětluje pomocí tří rozdílných významových příznaků. Prvním z nich je *duration*, takže slovesa v progresivním tvaru popisují trvání děje, který vyjadřují. Leech dále tvrdí, že dalším příznakem je, že dané trvání je omezeno, čímž vytváří kontrast mezi stavovými slovesy, která nejsou nijak omezená, a slovesy dynamickými, jejichž děj má určitý začátek a konec. U slovesa v progresivním tvaru tedy můžeme předpokládat, že dojde ke změně děje, který vyjadřují. Posledním příznakem je to, že daný děj nemusí být dokončen. Rozdíl mezi progresivností a neprogresivností s ohledem na ukončenost děje ukážeme na příkladech:

- *The man was drowning.*
- *The man drowned in the sea.*

Rozdíl mezi těmito sděleními spočívá v tom, že minulý prostý čas vyjadřuje, že se muž opravdu utopil, zatímco v druhém příkladu se sice muž topil, ale je možné, že ho někdo před utopením zachránil. Progresivní tvar proto nezmiňuje, zda daný proces dosáhl konce.

K těmto hlavním významovým příznakům progresivního aspektu v angličtině dále Leech představuje další možný význam, který se ovšem neřadí mezi prototypické vlastnosti progresivnosti (1973: 30). Ten se váže ke skutečnosti, že u progresivního tvaru slovesa pravděpodobně dojde k určité významové změně: Leech tento příznak rozvádí tak, že se může vyvinout až k signálu neochoty zavázat se k něčemu či něco přislíbit:

- *I hope you'll help us.*
- *I am hoping you would help us.*

V prvním případě nemá, oslovený v rámci zdvořilosti šanci odmítnout, zatímco reakcí na druhou větu zdvořilé odmítnutí být může. V tomto případě totiž díky použití progresivní formy slovesa *hope* mluvčí vyjadřuje, že si není jistý, zda mu oslovený pomůže. Leech k tomu dodává, že fráze *I am hoping* má v takovémto případě pesimistický nádech.

Progresivním aspektem u anglických sloves se zabývala také Libuše Dušková. Ta popisuje anglické progresivní tvary za vidově příznakové a říká o nich, že jsou vidově příznakovými a označují pouze děje, které právě probíhají. Omezením průběhového tvaru je skutečnost, že jej lze zpravidla vytvořit pouze ze sloves dynamických, takže slovesa stavová (např. anglické *want, need, know, love* aj..) nikdy nemohou aktuální průběh samy o sobě vyjádřit. Oproti průběhovým tvarům jsou tvary prosté vidově neutrální, přičemž vid jim přisuzuje teprve kontext nebo, jak jsme již zmínili, jiné strategie, kterým se budeme věnovat později.

Dušková se tedy v souvislosti s anglickým slovesným videm věnuje jen tvarům průběhovým. Ty bychom podle ní mohli přirovnat k aktuálnosti vidu nedokonavého v češtině. Lze tedy říci, že anglická slovesa v průběhovém tvaru se vždy překládají videm nedokonavým. Naopak to ovšem neplatí, viz příklad:

- *Mary is eating healthy food.*
- *Mary eats healthy food.*

První vzorovou větu bychom do češtiny přeložili pomocí nedokonavého vidu: *Mary jí zdravé jídlo*. Na rozdíl od angličtiny ale stejně přeložíme i druhou větu: *Mary jí zdravé jídlo*, kde *jí* zastupuje nedokonavé sloveso, což může znamenat, že *Mary jí* teď (v angličtině průběhový tvar) či že ho *jí* obecně (prostý tvar). Závěrem tedy je, že anglický průběhový tvar je vždy překládán nedokonavě, zatímco nedokonavý vid není vždy přeložen tvarem průběhovým – je to pouze jedna z možností. Rozhodujícím faktorem je proto v mnoha případech kontext.

Vyjádřením slovanské kategorie slovesného vidu v angličtině se zabýval také Ivan Poldauf (1982). Rozdíl mezi češtinou a angličtinou vysvětluje na bázi angličtiny jakožto vektorového jazyka a češtiny jakožto skalárního jazyka. Podle Poldaufa mají anglická slovesa dva parametry, sémantickou hodnotu a směr, zatímco v českém jazyce

mají slovesa pouze jeden parametr, a to sémantickou hodnotu. Z tohoto rozdílu plynou důsledky pro časový systém obou jazyků. V angličtině existuje opozice jednoduchých a perifrastických tvarů (perifrastické *ing* tvary). V důsledku toho, že je angličtina vektorový jazyk, vznikl systém, ve kterém je zdůrazněn průběh děje. Čeština, jazyk skalární, oproti tomu obsahuje kategorii vidu (dokonavosti a nedokonavosti), která zdůrazňuje událost jako uzavřenou. Tyto dva systémy však nejsou ekvivalentní: příznakový průběhový tvar anglického slovesa neodpovídá příznakovému českému dokonavému slovesu. Na druhou stranu anglickým průběhovým tvarům neodpovídají ani česká slovesa imperfektní.

Z toho, co jsme uvedli o imperfektivu v anglickém jazyce tedy vyplývá, že v angličtině můžeme vyjádřit pouze habituálnost, a to pouze v minulosti, a také progresivnost, která je v angličtině vyjádřena syntakticky. Zbylé významy imperfektiva vyjádřit v angličtině nelze.

3.1.2 Perfektivum

Perfektivní aspekt vyjadřuje děje, na které se díváme jakoby z venčí. Vnímáme je tedy jako jeden celek, který sice mohl mít průběh (jakkoli dlouhý či krátký), ale důležité je to, že perfektivní slovesná forma se o jeho průběhu přímo nezmiňuje (Comrie 1976: 16). Comrie se tedy na definici perfektivnosti shodne s Dostálem, který obdobně definuje dokonavost jako děj, na nějž nahlížíme jako na celek, viz předchozí kapitolu. Oba lingvisté tedy souhlasí s tím, že perfektivní aspekt neznámá, že by děj neměl vnitřní průběh, ale že ho perfektivní tvar pouze otevřeně nepopisuje.

Kvůli nejasné terminologii by se dalo předpokládat, že by anglické tvary *present perfect*, *past perfect* a *future perfect* měly být perfektivního aspektu. Jak už jsme však již uvedli dříve, Comrie (63–64) upozorňuje, že tímto způsobem dochází k záměně dvou termínů, jelikož v angličtině je nutno rozlišovat význam termínů *perfect* a *perfective*. To druhé vyjadřuje aspektuální povahu děje, čili děj perfektivní, zatímco prvním termínem se rozumí slovesný čas, který je charakteristický svou relevancí k přítomnosti. To, že je sloveso ve formě *perfektiva* tedy neznámá, že má perfektivní aspektuální charakter. Lingvisté se tedy neshodnou na tom, jak na časy typu *perfect* v

angličtině nahlížet. Dochází dokonce k dohadům, co vlastně *present perfect* je, a co vyjadřuje: jedná se o čas, či aspekt, či ani jedno (Koertmann 1991: 10)?

V naší práci se přikloníme k názoru těch lingvistů, kteří *present perfect* pokládají za slovesný čas (například Bernard Comrie). Podle něj tedy *present perfect*, čili čas předpřítomný, vyjadřuje spojitost minulého děje s přítomností. Comrie rozděluje využití zmíněného času do čtyř různých prototypických situací: první z nich nazývá *perfect of result*, což je slovesná forma, která vyjadřuje dosažení určitého výsledku. Naší hypotézou tedy je, že takovéto užití předpřítomného času by měla být do češtiny přeložena tvarem dokonavým. Druhým typem je *experiential perfect*, s pomocí kterého lze vyjádřit, zda jsme doposud něco zažili, či nezažili. Dále existuje *perfect of persistent situation*, čímž vyjadřujeme dlouhodobé trvání události, která je spojená se současností. V tomto případě bude často využito progresivního tvaru předpřítomného času, z čehož vyplývá, že by daný predikát měl být pravděpodobně do češtiny přeložen slovesem nedokonavým. Posledním typem je *perfect of recent past*, tedy čas, kterého se využívá pro vyjádření nedávné události.

Comrie dále uvádí kontrast mezi anglickým progresivním aspektem a *perfektem* (50). Vysvětluje, že *perfektum* může také vyjádřit stav, s pomocí stavového slovesa, ale v tom případě musíme vzít v potaz, že daný stav měl určitý začátek a konec. Pokud tedy vyjádříme stav *perfektní* formou slovesa, dáváme najevo, že byl daný stav ukončen. To nasvědčuje, že taková anglická slovesa by měla být do češtiny přeložena slovesem dokonavým.

Pojďme se ještě pozastavit nad tím, že v angličtině můžeme kombinovat *perfektum* s progresivním aspektem. Podle Comrieho (63) je toto způsobeno tím, že předpřítomný čas tedy nemá automaticky perfektivní charakter, a proto se tyto dvě kategorie mohou v angličtině volně kombinovat. Lze tedy sledovat, že ne jeden lingvista opravdu uvažuje nad tím, zda může být *perfect* vůbec považován za kategorii aspektu. Na tuto otázku ovšem neexistuje jednotná odpověď, což také potvrzuje Dušková, podle které *perfektní* tvary sloves nepředstavují kategorii vidovou, nýbrž temporální.

Zatímco Dušková se tedy při porovnávání českého a anglického vidu soustředí spíše na průběhové tvary, což je způsobeno hlavně tím, že pro ní *perfektní* stavy nevyjadřují aspekt, Poldauf se věnuje spíše druhému typu anglického aspektu – *perfektu*. Na rozdíl od Duškové však Poldauf považuje *perfektní* tvary za tvary

kategorie aspektu. Říká, že jedna ze sémantických složek *perfektních* anglických tvarů je, podobně jako u těch průběhových, aktuální relevantnost.

Jak uvádí Daneš (1985: 24), „Poldauf při tom zjistil, že Angličané mají sklon nahrazovat angl. *perfektum* českým dokonavým slovesem ve třech případech, a to buď jde-li o sloveso mutační, nebo jestliže je užití angl. *perfekta* motivováno tím, že jde o děj, jehož výsledný efekt patří už do následující časové sféry, nebo je umístěn na hranici mezi oběma sférami.“ Z těchto příkladů lze vyvodit, že je perfektiva použito u sloves dokonavých, spojených s dosažením výsledku, což potvrzuje naši domněnku, kterou jsme vyjádřili dříve. Také jsme již svrchu uvedli, že tvary *perfektní* se mohou vyskytovat v průběhovém tvaru, což podle Poldaufa poukazuje na to, že dochází k volným kombinacím dvou různých anglických dichotomií (průběhovost – neprůběhovost a perfektnost – neperfektnost). Tento fenomén podle Poldaufa prokazuje, že je angličtina *vidově indiferentní*, tedy že nerozlišuje mezi významem vidu dokonavého a nedokonavého.

Předchozí odstavce dokazují, že názory na kategorii aspektu v angličtině jsou velmi různorodé. Nelze říci, že by pouze za pomoci užití sloves v různých tvarech šlo dosáhnout v angličtině stejné funkce, jakou má v češtině vid dokonavý a nedokonavý. To však neznamená, že by toho nešlo docílit jinými způsoby. To je důvodem, proč má angličtina k dispozici jiné prostředky, kterými můžeme dosáhnout toho, co čeština vyjadřuje rozlišením vidů. Podle Duškové jsou to hlavně adverbiální částice, prefixy a různé syntaktické konstrukce.

Adverbiální částice jsou adverbia, jež po svém připojení ke slovesu způsobují jeho perfektivizaci. Částice totiž změní sémantickou složku slovesa tak, že děj nově vyjádřen slovesem považujeme za ukončený. Proto tedy výsledný tvar můžeme přirovnat k vidu dokonavému. Dušková uvádí následující příklady těchto adverbiálních částic: *eat up, drink up, think through*, atd.:

- *Drink up – there's some more.* (Dopij to, máme více)
- *Drink, there's some more.* (Pij, máme více)

Comrie (93–94) tuto perfektivizační strategii přirovnává k prefixaci v češtině, ovšem dodává, že tato strategie v angličtině je v rámci škály možností, jak toho dosáhnout,

nejméně rozšířenou, zatímco prefixační perfektivizační systém v češtině je tím nejkompexnějším a nejvyužívanějším.

Dušková však zmiňuje jinou strategii, která má podobný efekt jako perfektivizace českých sloves a stejně jako čeština toho dosahuje pomocí předpony. V předchozí kapitole jsme uvedli, že nejčastější perfektivizující strategií u českých sloves je prefixace (péct/upéct). Podobný postup funguje také v angličtině. Podle Duškové má přidaná předpona v mnoha případech také perfektivizující funkci. Příkladem prefixace anglického slovesa s perfektivizující funkcí je předpona *en-* přifigovaná ke slovesu *grave*. Ve výsledku se nedokonavé sloveso *grave* (rýt) mění v dokonavé *engrave* (vyrýt).

V angličtině k perfektivizaci sloves vedou také různé syntaktické konstrukce. Podle Duškové takovou funkci plní některé typy doplňků, např. *he drank himself silly* (zpil se do němoty). Dušková (2003: 243) dále uvádí, že stejnou funkci mohou mít adjektiva po slovesech, např. *the river has run dry* (řeka vyschla).

V mnoha jazycích jsou rozdíly v aspektu nejpatrnější v minulosti, což je také případ angličtiny. Comrie to vysvětluje skutečností, že základním aspektuálním charakterem v minulosti bývá perfektivnost, jelikož běžně vyjadřujeme události, které se udály v minulosti a v současné době jsou ukončeny. Vnímáme je tedy jako ukončený celek. Časem ovšem vznikla potřeba vyjádřit minulé děje jiným způsobem, a proto se začaly vyvíjet prostředky vidově diferenciací. To také dokazují zmíněné vazby *used to* a *would* (příznakové pro iterativnost), které lze v angličtině použít pouze pro vyjádření minulosti. Nejmenší vidové rozlišení se naopak v angličtině vyskytují v přítomném čase, což Comrie také komentuje, a sice tak, že přítomnost je zpravidla imperfektivní, jelikož ve většině situací vyjadřujeme, že děj probíhá habituálně, či v současné době právě probíhá.

3.2 Další pojetí kategorie aspektu v anglickém jazyce

Někteří badatelé považují již analyzované anglické aspektuální opozice (progresivní – neprogresivní a perfektní – neperfektní charakter) za nedostatečný. Jedním z nich je Beedham, který navrhuje, aby i anglické pasivum, čili trpný rod, byl považován za typ

aspektu (Kortmann 1991: 17). Vede ho k tomu jeho přístup, ve kterém se soustředí spíše na formu než funkci slovesa. Díky tomu vidí paralelu mezi vyjádřením progresivního a perfektního charakteru, jelikož oba tyto jevy lze vyjádřit pouze pomocí perifrází. Beedham proto dodává, že jelikož je trpný rod v angličtině také tvořen pomocí pomocného slovesa, stejně jako tvary progresivní (*be + -ing*) a perfektní (*have + participium*), lze ho také považovat za třetí aspektuální opozici angličtiny. V naší práci se budeme ovšem opírat o tradiční pojetí aspektuálního systému angličtiny, takže trpný rod za vyjádření aspektu nebudeme pokládat.

Dalším názorovým proudem je ten, že také vyjádření budoucího času s pomocí perifráze *be going to* má spíše aspektuální než temporální charakter (Kortmann 23). Toto pojetí však sám autor vyvrací, jelikož poukazuje na skutečnost, že perifráze *be going to* pomáhá umístit děj na časové ose, jedná se tedy o externí čas. Z toho tedy, alespoň podle Kortmanna, vyplývá, že *be going to* mezi aspektuální vyjádření řazeno být nelze.

3.3 Získané poznatky o anglickém aspektu

Shrňme si tedy poznatky této kapitoly, která se týkala vyjádřením slovesného aspektu v angličtině. V ní jsme se opírali především o protiklad progresivního a neprogresivního aspektu, přičemž k účelu naší práce bude sloužit aspekt progresivní, který se dá částečně přirovnat k českému vidu nedokonavému. Nelze ovšem říci, že se jedná o totožnou kategorii, jelikož vid nedokonavý můžeme do angličtiny přeložit jak s pomocí slovesa ve formě progresivní, tak i ve formě prosté. To ale neplatí pro opačný proces: sloveso v progresivní formě do češtiny přeložíme vždy slovesem nedokonavým. Dále se v angličtině užívá kontrastu mezi perfektem a ostatními slovesnými formami, přičemž ovšem perfektem, i přes své poněkud zavádějící označení, není vždy perfektivní. Svrchu jsme si ukázali, že pouze jisté druhy perfekta budou ve výsledku přeloženy slovesem dokonavým, především se tedy jedná o rezultativní význam perfekta.

Kromě toho existují také jiné strategie, jejichž pomocí můžeme dosáhnout vyjádření dokonavosti či nedokonavosti, mezi které patří například prefixace.

V praktické části si proto ověříme, zda naše hypotézy, společně se závěry zmíněných badatelů, byly správné. Než se však dostaneme k analýze samotné, představíme si poslední jazyk, na který se budeme v rámci naší práci soustředit, španělštinu, a popíšeme si, jak vypadá situace týkající se vyjádření kategorie aspektu právě v ní.

4 Vidovost ve španělském jazyce

Třetím a posledním jazykem, na nějž se z hlediska kategorie slovesného vidu zaměříme, je španělština, kterou řadíme do rodiny románských jazyků. Jak vyplývá z této kapitoly, španělský vid se od dosud popsaných jazyků v mnohém odlišuje, a to natolik, že (podobně jako v případě angličtiny) si někteří lingvisté kladou otázku, zda má o vidu jakožto slovesné kategorii ve španělském jazyce vůbec smysl hovořit.

Španělština je primárně temporálním jazykem, čemuž nasvědčuje také to, že má velmi rozvinutý temporální systém (tj. systém časů). Mimo tento primárně temporální systém u španělských sloves rozlišujeme také řasu dalších kategorií, např. způsob či aspekt.

Pokud se zaměříme na kategorii aspektu a srovnáme ji s češtinou, zjistíme, že kategorie vidu není ve španělštině (podobně jako v angličtině) zdaleka tak bohatá. Jak jsme naznačili svrchu, i samotná existence aspektu ve španělštině je dlouhodobě diskutovaným tématem. Existuje řada názorů a odborných studií, které se nemohou shodnout na tom, zdali aspekt ve španělštině existuje či nikoliv. Mezi lingvisty, kteří existenci samostatné kategorie aspektu ve španělštině popírají, patří například H. Weinrich a L. J. MacLennan. Navíc neexistuje žádná ucelená definice toho, co vlastně španělský aspekt je. To pokládá J. Holt (*cit.* v Rigat 1993) za hlavní důvod přetrvávajících neshod. Vysvětluje, že v první řadě je nutno určitý jev pevně definovat, a až potom se lze soustředit na to, zdali daný jazyk takto definovanou kategorií obsahuje.

Před rokem 1917 španělské gramatické příručky *Gramática de la Academia* popisovaly jen dvě hlavní kategorie španělského slovesa: čas a způsob. Po rozvoji strukturalismu na poli lingvistiky se však vnímání hispánských lingvistů začalo měnit (což dokazuje také *Gramática de la Academia* vydaná po roce 1917), takže se k těmto kategoriím brzy zařadil i aspekt. Podle Giullerma Roja (1990) byl do té doby aspekt považován pouze za součást kategorie času, zatímco po roce 1917 byl definován již jako samostatná slovesná kategorie. Prvním lingvistou, který toto rozdělení propagoval, byl A. G. Curtis.

I tak je ale spojení mezi kategorií času a aspektu ve španělštině velmi těsné a ani dnes ne všichni lingvisté rozdělení těchto dvou kategorií schvalují. Mnoho jazykovědců bylo i o průlomů v roce 1917 stále přesvědčeno, že aspekt jako samostatná kategorie ve španělštině neexistuje. Jedním z nich byl G. Guillame (*cit.* v Rigat 1993: 20), který věřil, že slovesný aspekt a způsob jsou podkategoriemi času. Guillermo Rojo (1990: 33) naopak vyslovil názor, že kategorie *tempu* a aspektu lze vnímat samostatně, ovšem že jsou si velmi blízké, jelikož jsou obě spjaté s časem v širším slova smyslu. Ovšem zatímco čas jako slovesná kategorie se dotýká externího času vyjádřené události (cílem je umístit situaci na časové ose), aspekt je záležitostí vnitřního vývoje či průběhu dané události a s externím časem nemá přímou souvislost.

J. Holt (*cit.* v Rigat 1993: 24) a další lingvisté vydělují dva typy aspektu, které se nazývají *aspecto flexional* a *aspecto derivativo*. Spojitost mezi časem a aspektem ve španělštině a četné neshody badatelů o podstatě těchto kategorií částečně vysvětluje právě *aspecto flexional*, jelikož se jedná o aspekt vyjádřený stejným morfémem jako kategorie času: jediný morfém tak může promítat jak slovesný čas, tak aspekt:

- *Siempre hablaban de las mismas cosas.* (Vždy mluvili o těch stejných věcech)
- *Estudiabas todas las noches.* (Každou noc jsi studoval)

Na těchto příkladech můžeme pozorovat, že sufixy *ban* a *bas* jsou nositeli času (imperfektum) a také aspekt (imperfektivní).

Situaci tedy můžeme shrnout tak, že mezi kategorií času a vidu existuje zřetelná spojitost, ovšem zatímco kategorie času je ve španělštině označována za primární slovesnou kategorii, aspekt je kategorií sekundární (Rigat 1993: 13).

I přes četné pokusy definovat rozdíl mezi kategorií času a aspektu ve většině se většina lingvistů stále neshodne na tom, co kategorie aspektu vlastně vyjadřuje a jaké prostředky k tomu používá. Obecný základ, na kterém se jazykovědci zpravidla shodují, je, že mimo kategorii aspektu se ve španělštině rozlišuje ještě *Aktionsarten*.³ Stejně jako v ostatních jazycích je aspekt považován za kategorii gramatickou, tedy že aspektuální opozice je vyjádřena pomocí gramatiky, *Aktionsarten* je vyjádřením aspektuální opozice

³ Termín *Aktionsarten* pochází z němčiny: španělský ekvivalent tohoto termínu je “modo de acción”.

lexikálně, čili sémanticky. Jedná se tedy o aspektuální charakteristiku, která je pro dané konkrétní sloveso inherentní. Sloveso *llegar* (přijít) je tedy inherentně perfektivní sloveso, v jehož opozici stojí sloveso *ir* (jít). K možné změně takového inherentního aspektu se vrátíme později.

Existuje řada různých modelů, podle kterých se kategorie vidu ve španělštině dále člení. Podle některých autorů můžeme vid rozdělit do dvou kategorií, jiní ovšem rozlišují větší počet aspektuálních druhů. M. Criades de Val (*cit.* v Černý 1973) například rozlišuje tři aspektuální kategorie: *puntual*, které značí momentálně probíhající děje, *perfectivo*, čili děje perfektivní, a *durativo*, děje durativní. Většina současných modelů však operuje pouze s perfektivní a imperfektivní kategorií, jež současná lingvistika považuje za základ aspektuální opozice ve španělštině. Perfektivum vyjadřuje ukončení děje (terminovanost), zatímco imperfektivum značí jeho protipól – neukončenost daného děje.

I na tuto základní opozici ovšem různí autoři nahlízejí rozličně. Comrie se sice shoduje s hlavním proudem v tom, že hlavní vidovou opozici vidí v opozici perfektiva a imperfektiva, ale dále imperfektivum rozděluje hierarchicky na další kategorie. Podle jeho modelu se imperfektivum dále člení na děje habituální (děje, které se pravidelně opakují) a průběhové (kombinace právě probíhajících a nestatických dějů), přičemž ty průběhové se dále ještě vydělují na děje progresivní (ty, které právě probíhají) a neprogresivní (12).

Alonso se prostřednictvím opozice imperfektiva a perfektiva jakožto terminovanosti či neterminovanosti vrací zpět k otázce, zda je aspekt ve španělštině samostatnou kategorií. Říká, že pokud aspektuální opozicí míníme to, zda byl děj ukončen, či ne, mluvíme vlastně o kategorii času, jelikož ukončení děje znamená, že proběhl v minulosti. V tom případě je podle Alonsa kategorie aspektu natolik spojená s kategorií času, že se jedná s o jedinou gramatickou kategorii.

Privátní opozici imperfektiva a perfektiva stále uznává většina badatelů, kteří se zabývají problematikou aspektu. Zastavme se proto na chvíli u této binární opozice a řekněme si více o tom, v čem se oba členy této opozice liší.

Alonso (1996) se ve své monografii *Gramática Funcional Del Español* zabývá aspektuální opozicí hlouběji. Mimo jiné se v této studii snaží vysvětlit rozdíl v

lexikálním významu imperfektiva a perfektiva. Imperfektivum se podle něj dá představit tak, že se vrátíme v čase a znovu prožíváme daný imperfektivní děj. Ocitneme se tedy uprostřed děje a stáváme se svědky toho, jak se děj vyvíjí. Proto je imperfektivum často užíváno pro vyprávění, jelikož umožňuje vypravěči popisovat příhodu tak, jako by se právě odehrávala. V případě perfektiva však vypravěč konstatuje, že se děj odehrál a skončil. Nenalzáme se tedy již uprostřed děje jako v případě imperfektiva, ale nahlížíme na něj z odstupů zvenčí.

Vedle toho je však nutno brát v potaz Alonsovo varování, že imperfektivum nemůžeme zaměňovat za neukončený děj. Imperfektivum sice vyjadřuje děj v jeho průběhu, ovšem o jeho ukončenosti či neukončenosti nerozhoduje – jelikož se jedná o minulý čas, z logiky věci víme, že děj je pravděpodobně ukončen. Pokud bychom tedy zaměnili imperfektivum s neukončeností děje, ocitli bychom se v přítomnosti.

Lingvisté se ovšem shodují na tom, že přítomné časy jsou aspektuálně neutrální a nemají žádné aspektuální rozlišení. Stejně jako v angličtině se tak aspektuální rozdíly nejvíce projevují v minulých časech, k nimž se podrobněji vyjádříme později v této kapitole. Bodem neshod jsou ovšem časy budoucí. Zatímco řada lingvistů aspektuálním rozlišení hovoří pouze v souvislosti s časy minulými, jiní, např. Tegelby a Pottier (Alonso 1996: 471) tvrdí, že aspektuální rozdíly můžeme pozorovat také v budoucnosti. Tyto rozdíly jsou vyjádřeny pomocí dvou časů. Prvním z nich je *futuro simple*, které podle zmíněných badatelů popisuje budoucí děj jako uzavřený: k němuž existuje imperfektivní opozice, *condicional simple*. Ten vyjadřuje retrospektivní děje, čili podobně jako v případě minulého imperfekta se ocitneme jakoby uprostřed probíhajícího děje.

Španělština, stejně jako ostatní románské jazyky, využívá slovesného způsobu subjunktivu. Subjunktiv je prostředek, kterým se vyjadřuje postoj mluvčího k promluvě, přesněji tedy vyjadřuje hypotetičnost vlastní promluvy. Subjunktiv se dále objevuje často ve vedlejších větách, které začínají spojkou *que* (že) (El subjuntivo en Español). Ve Španělštině rozlišujeme dva typy subjunktivů, přítomný a minulý, který je také nazýván subjunktivem imperfektiva. Jak už název napovídá, subjunktiv imperfektiva je považován aspektuálně imperfektivní, zatímco přítomný subjunktiv za perfektivní (Alonso 1984: 477). V praktické části si tedy ověříme, zda je Alonsovo tvrzení pravdivé

Přejdeme ale k časům minulým, které jsou v rámci problematiky aspektu nejdiskutovanějším tématem. Na počátku této kapitoly jsme zmínili, že španělský systém času, obzvláště časů minulých, je velmi komplexní. Názvosloví slovesných časů, které budeme v rámci této práce používat, se shoduje se systémem představeným *Real Academia Española* (RAE), což je španělská instituce, která sjednocuje a kodifikuje jazykové zvyklosti. Kromě názvosloví RAE existují také další terminologické systémy pro označení španělských časů, obzvláště v rámci Jižní Ameriky. Systém RAE je v současné době nejpřijímanější, ačkoliv i ten je kritizován některými lingvisty, jelikož mnohdy názvy jednotlivých časů nepopisují to, co dané časy ve skutečnosti vyjadřují. V těchto názvech se často objevují slova *imperfecto* a *perfecto*, což může být vnímáno jako zavádějící, protože až na jednu výjimku se ve skutečnosti nejedná o perfektivní či imperfektivní časy. Příkladem může být *futuro perfecto*, *futuro imperfecto* či *pretérito perfecto*. Jiří Černý (1973: 14) obzvláště kritizuje rozdělení budoucího času na *futuro perfecto* a *imperfecto*, protože říká, že oba budoucí časy vyjadřují děje jak perfektivní, tak imperfektivní.

Nejpropracovanější je tedy systém minulých, časů, který nás pro účely této diplomové práce bude zajímat nejvíce. Důvodem je skutečnost, že stejně jako v angličtině se i ve španělštině aspektové rozdíly projevují nejvýrazněji v čase minulém. Ty byly podle Jiřího Černého (1989) ještě výraznější v minulosti, kdy španělština obsahovala zřetelnou kategorii aspektu.

Ve španělštině rozlišujeme celkem 5 minulých časů: *pretérito indefinido*, *pretérito imperfecto*, *pretérito anterior*, *pretérito perfecto* a *pretérito pluscuamperfecto*. České názvosloví pro španělské minulé časy není jednotné, různé gramatické příručky používají různá označení: *minulý čas složený*, *složené perfektum*, či *předpřítomný čas* pro *pretérito perfecto*; *minulý čas dokonavý*, *jednoduché perfektum*, *jednoduchý čas minulý* či *indefinido* pro *pretérito indefinido*; *imperfektum*, *minulý čas nedokonavý* či *souminulý čas* pro *imperfecto*; *předminulý čas* pro *pretérito pluscuamperfecto* a *předminulý čas závislý* pro *pretérito anterior*. (Macíková 2007: 177, Macíková 2014: 129–138, Loessin 2007: 34–37, Prokopová 2014: 151, 184, *Španělská gramatika v kostce* 2010: 119–136).

Minulé časy můžeme rozdělit na časy jednoduché (*pretérito indefinido* a *pretérito imperfecto*) a složené (*pretérito anterior*, *pretérito perfecto* a *pretérito*

pluscuamperfecto). V současné španělštině je ovšem jeden ze složených minulých časů na ústupu, a to *pretérito anterior*, takže by se dalo říci, že momentálně španělština disponuje čtyřmi minulými časy. Časy složené obsahují kromě participia významového slovesa také pomocné sloveso *haber*, které je v dnešní době gramatikalizováno na čistě auxiliární funkci. V minulosti ovšem mělo také sémantickou funkci s významem *mít*, takže spojení *haber cocinado* znamenalo mít navařeno. V takovémto případě měl tedy složený minulý čas prokazatelnou perfektivní funkci.

Některé zdroje ovšem i v současnosti tvrdí, že zatímco jednoduché časy mají perfektivní charakter, složené mají charakter imperfektivní. Jedním z nejvýznamnějších zastupitelů tohoto názorového proudu je například RAE. Také Alonso v roce 1960 uznal, že kategorie aspektu ve španělštině opravdu existuje, a to na bázi opozice dokončených a nedokončených dějů, ale byl toho názoru, že tato opozice se promítá v časech jednoduchých, které vyjadřují děje nedokončené, a v časech složených, vyjadřujících děje dokončené (Černý 1973: 19).

Svůj nesouhlas s Jiřím Černým a výše zmíněným základem kategorie aspektu (opozice imperfektiva a perfektiva) vyjádřil otevřeně José Pedro Rona (1973: 214). Španělština má podle něj rozsáhlý aspektuální systém, tvořený nejen protikladem perfektivního a imperfektivního aspektu, ale také progresivního a neprogresivního, iterativního a ingresivního, a reálného a hypotetického. Dodává, že občas se ke kategorii aspektu řadí také slovesný způsob. Kromě toho se Rona vrací hlouběji k minulosti, kdy měly složené minulé tvary ve španělštině perfektivizační význam. Souhlasí sice s tím, že aspektuální složka těchto časů byla nahrazena složkou temporální, ale i tak je toho názoru, že zatímco jednoduché časy jsou především temporální, složené jsou aspektuální.

V současném jazyce se však význam složených tvarů změnil a i tyto minulé tvary jsou dnes považovány za pouze temporální. Jediným španělským minulým časem s výrazným aspektuálním příznakem je v současnosti *imperfektum*.⁴ To pomocí morfologie vyjadřuje neukončený, opakující se děj – tedy děj iterativní.⁵ *Imperfektum* je považováno za příznakový člen binární opozice *imperfektum – pretérito indefinido*.

⁴ Jedná se tedy o slovesný čas jménem *imperfektum*, který má *imperfektivní* charakter.

⁵ Jak jsme uvedli dříve, Alonso neukončenost vysvětluje tak, že se vrátíme do minulosti a znovu daný děj prožíváme. Proto je imperfektum často označováno za neukončený čas, ale není to tak; objektivně se jedná o děj ukončený, jelikož se odehrál v minulosti.

Tato opozice může být také obohacena časem *pretérito perfecto*, který v určitých regionech nahrazuje *pretérito indefinido*. To se týká hlavně Španělska (oproti Latinské Americe).

Základním, nepříznakovým minulým časem je *pretérito indefinido*. Jedná se o čas, kterým můžeme v běžné komunikaci nahradit zbylé tři minulé tvary, což znamená, že (na rozdíl od ostatních tří minulých časů) vyjadřuje pouze minulost a nemá jinou funkci. Také název *pretérito indefinido*, vytvořen RAE, je (nejen) Jiřím Černým (1973: 14) kritizován. Černý navrhuje lepší variantu označení, kterou by bylo *pretérito definido*, což by odkazovalo k čistě temporální funkci tohoto času. Jediné možné ospravedlnění názvu *pretérito indefinido* by podle Černého byla skutečnost, že by *indefinido* vyjadřovalo aspektovou neutralitu slovesného tvaru – sloveso ve formě *pretérita indefinida* totiž podle něj může vyjadřovat děje perfektivní i imperfektivní. I přesto by však podle Jiřího Černého bylo prosté označení *pretérito* patřičnější a méně zavádějící.

Objevují se ovšem také názory, že již základní minulý čas *pretérito indefinido* obsahuje perfektivní charakteristiku. V literatuře pro studenty španělského jazyka je často rozdíl mezi dvěma minulými časy *pretérito indefinido* a *pretérito perfecto* vysvětlován tak, že zatímco děj v *pretéritu perfectu* musí mít spojení s přítomností, *pretérito indefinido* naopak vyjadřuje děje, které byly ukončené (*Pretérito perfecto* o *indefinido*).

S tímto souhlasí autoři příruček španělské gramatiky, jak Češi, tak Španělé. Macíková popisuje *pretérito indefinido* jako čas, vyjadřující „děje, které v minulosti proběhly jednorázově a v minulosti též skončily“ (2014: 128). Stejná autorka v jiné gramatické příručce uvádí, že „minulý čas jednoduchý vyjadřuje děje v minulosti ukončené a jednorázové“ (Macíková 2007: 177). Prokopová ve své příručce vysvětluje, že „minulého času dokonavého používáme při vyjadřování dějů, které v minulosti začaly, staly se a skončily“ (2014: 185). Také ve *Španělské gramatice v kostce* najdeme podobné vysvětlení, čili že *pretérito indefinido* „vyjadřuje děj ukončený v minulosti“ (2010: 119). V této učebnici také nalezneme název jednoduché perfektum, takže již samotný název značí, jak autoři učebnice vnímají daný čas. Také učebnice španělských autorek Loessin a López popisuje *pretérito indefinido* stejným způsobem jako čeští autoři gramatických příruček. Překladatelka této příručky, která je k dispozici v češtině,

v souladu s pohledem autorek zvolila výstižný název *minulý čas dokonavý*. Všechny zmíněné učebnice a příručky svědčí o tom, že v českém kontextu je *pretérito indefinido* opravdu považováno za dokonavé, byť, jak vyplývá z praktické části této práce, španělská verze námi analyzovaného textu používá tento čas k vyjádření vidu dokonavého, tak nedokonavého.

Jak jsme již zmínili svrchu, nejedná se ovšem pouze o české autory, kteří došli k tomuto diskutabilnímu závěru. Španělské příručky považují *pretérito indefinido* za dokonavé. Vedle citované práce od Loession a López můžeme zmínit například studii Alonsa, v níž autor tvrdí, že *perfecto simple* má perfektivní aspektuální charakter (1984: 427).

Kromě těchto zdrojů, určených převážně pro studenty cizího jazyka, například také Jiří Černý (1969: 84) tvrdí, že minulý čas nám již ze své podstaty napovídá, že byl daný děj ukončen. Když se ale ve své pozdější studii pro *Philologica Pragensia* na *pretérito indefinido* zaměřil do hloubky, zjistil, že tomu tak není. K perfektivizaci slovesa v *pretérito indefinido* totiž nedochází v důsledku minulého času: může ji však vyvolat sémantická složka daného slovesa. Mimoto může k perfektivizaci přispět také (situační) kontext slovesa či jeho doplněk. Čas *pretérito indefinido* tedy sám o sobě nevyvolává žádný aspekt, a můžeme ho proto označit za aspektově neutrální čas. To potvrzuje také Černého výčet sloves, která naopak díky své sémantické složce ve výsledku imperfektivní aspekt vyjadřují – a to i tehdy, když se zrovna nachází v *pretérito indefinido*.

Černý (1969: 88) stejným způsobem testoval slovesa ve formě *imperfekta*. Pokud slovesa, která mají inherentní sémantický perfektivní význam, vyjádříme v imperfektu, změní se i jejich aspekt (na imperfektivní). To je dokladem toho, že *imperfektum* nese opravdu výrazné znaky aspektu. Jelikož je *pretérito indefinido* aspektově neutrální, *imperfektum* tvoří příznakový člen této privátní opozice. To znamená, že zatímco pro zachování významu nemůžeme nahradit sloveso ve formě *pretéríta indefinida* imperfektem, opačně tato změna (až na určité výjimky) provést lze.

Mohli bychom tedy říci, že mezi privátní opozicí *imperfektum* – *pretérito indefinido* a českým dokonavým a nedokonavým videm existuje jistá podobnost. Jak popisoval Jakobson, u obou jazyků existuje opozice dvou členů, ve které je jeden z členů neutrální (Jakobson a další tvrdí, že tento neutrální, nepříznakový člen je

vývojově starší), zatímco druhý člen opozice přidává určitou hodnotu a charakteristiku (Černý 1998: 1). To se týká dvojice *imperfekta* a *pretérity indefinida*, ve které *pretérito indefinido* hraje roli nepříznačového členu (je tedy vidově neutrální), zatímco *imperfektum* je nedokonavé. V češtině je naopak neutrálním členem vid dokonavý, který nejenže vyjadřuje dokonavý vid, ale ve správném kontextu může sloužit také pro vyjádření vidu nedokonavého.

Taková je tedy podobnost mezi českou kategorií vidu a španělskou kategorií aspektu. Španělština ovšem obsahuje další prvky, jejichž schopností je vyjádřit aspektuální charakteristiku. Jedním z nich jsou tzv. perifráze.

Jen nemnoho lingvistů zařazuje verbální perifráze mezi slovesné temporální kategorie, takže je tato kategorie často opomíjena. Pro naši práci je ovšem právě schopnost perifrází vyjádřit aspektuální charakteristiku důležité, proto se u nich zastavíme.

Perifráze jsou syntakticko-sémantické konstrukce, které se skládají ze dvou sloves a předložky, která je spojuje:

- *Acabo de llegar a casa.* (Zrovna jsem přišel domů)

Podle Macíkové a Mlýnkové (2007: 182) ovšem tato dvě slovesa nemusí být spojena pouze předložkou, ale také spojkou. Dále existují také perifráze takové, které nejsou spojeny žádným slovním druhem, jedná se tedy o dvě následující se slovesa.

Perifráze (česky také jako opisné vazby slovesné)⁶ nemůžeme vnímat jako řadu tří samostatných členů, nýbrž jako jeden celek – predikát. První člen tohoto celku je tvořen lexikálním slovesem, které ovšem svou lexikální složku do určité míry ztratí. Z lexikálního slovesa se pomocí procesu gramatikalizace (Rigat tento proces nazývá auxiliarizací) stane sloveso pomocné, čímž je jeho původní lexikální význam potlačen (Rigat 1993). Pomocné sloveso je v této konstrukci gramatickým členem, který určuje čas, osobu, číslo a další gramatické kategorie. Po tomto slovesu následuje předložka (či podle Macíkové a Mlýnkové spojka), která uvádí druhé sloveso. To v této konstrukci plní sémantickou úlohu, čili se jedná o lexikální sloveso, jehož význam zůstává

⁶ Podle Macíkové a Mlýnkové (2007).

zachován. Toto druhé sloveso není ovlivněno tím, jaké číslo, jaký rod či jakou osobu konstrukce jako celek vyjadřuje. Rigat k tomu dodává, že lexikální sloveso nemůže být ve finitním tvaru, což znamená, že se může objevovat pouze v infinitivu, gerundiu nebo participiu.

Důležitou skutečností pro naši práci je to, že perifráze mohou vyjadřovat hned několik slovesných kategorií, z nichž jednou je i aspekt. Rigat vysvětluje, že pokud chceme vyjádřit čas, ve kterém se nějaký děj odehrál, použijeme k tomu systém času, zatímco pro vyjádření jiných kategorií, mezi něž patří aspekt, využijeme právě perifrází. Rigat dále popisuje, že perifráze, jejichž lexikální sloveso je ve formě infinitivu, mají progresivní charakter a navíc se většinou vážou k budoucnosti:

- *Estoy por decírselo.* (Chystám se mu to říct)

Kromě toho také existuje vazba *ir + a* infinitiv, která se vyskytuje ve španělštině velmi často, jedná se totiž o vyjádření budoucnosti (Macíková a Mlýnková 2007: 183):

- *Voy a visitarlo.* (Navštívím ho/Jdeme ho navštívit)

Konstrukce, které obsahují lexikální sloveso ve formě gerundia, propůjčují celé vazbě durativní charakter, jedná se tedy o děje, které nějakou dobu trvají:

- *Lleva quejándose desde que empezó el curso.* (Stěžuje si od začátku školy)

Poslední možnost, tedy perifráze s participiem, se vyznačují perfektivním charakterem, vyjadřují děje, které proběhly v minulosti a byly již ukončeny:

- *Ha dejado dicho que lo pases a recoger a las cinco.*

Zde můžeme sledovat paralelu s výše zmíněnými složenými časy, jež také obsahují pomocné sloveso (*haber*) s různými lexikálními slovesy ve formě participia (92). Cítíme, že je však nutno podotknout, že ne všechny perifráze mají aspektuální charakter, takže aspektuální dělení, které jsme uvedli, neplatí ve všech případech.

Pottier (cit. v Rigat 1993: 110) dále uvádí, že pokud je lexikální sloveso ve formě participia, má daný predikát rezultativní charakter, což můžeme přirovnat k českému dokonavému tvaru. K tomu, aby měl predikát rezultativní charakter, ovšem nestačí jen participium lexikálního slovesa: podle Pottiera totiž také záleží na tom, jaké pomocné sloveso jej předchází. Pokud se jedná o slovesa *ser* (být), *estar* (být), *tener* (mít) a *haber* (mít), výsledná vazba má rezultativní charakter:

- *La ropa está preparada.* (Prádlo je připraveno)

V případě, že je participium uvedeno pomocnými slovesy, jejichž lexikální předchůdci vyjadřují jistý pohyb (slovesa *ir*, *venir*, *andar*), vzniklý predikát pak bude vyjadřovat trvání, durativnost daného děje.

Pottier uzavírá téma tím, že pomocná slovesa, která jsme vyjmenovali nejdříve, mohou předcházet nejen participium, ale také gerundium lexikálního slovesa. Právě lexikální sloveso, či přesněji jeho forma, propůjčuje celé konstrukci daný aspektuální charakter. Jelikož ve většině případů neexistuje jen jedna forma lexikálního slovesa, která doplňuje sloveso pomocné, samotný výběr formy (participium, infinitiv, gerundium) odráží výběr aspektu mluvčím a reflektuje jeho postoj k vyjadřovanému ději a jeho vývoji:

- *La comida está hecha.* (Jídlo je hotovo)
- *Estoy haciendo la comida.* (Připravuji jídlo)

Ve španělštině mohou aspekt vyjádřit také další slovní druhy. Mezi takové patří přídavná jména, i když tuto schopnost nemají všechna. Abychom vysvětlili rozdíl mezi přídavnými jmény, která mohou vyjádřit aspekt, a takovým, jež tuto schopnost nemají, se musíme na okamžik vrátit zpět ke slovesům.

Ve španělštině existují tři různá slovesa, která vyjadřují české sloveso *být*, přičemž tato tři slovesa jsou nezaměnitelná. Před přídavným jménem můžeme použít dvě z nich, *ser* a *estar*, kdy *ser* vyjadřuje obecnou, dlouhodobou vlastnost následujícího přídavného jména, zatímco *estar* se používá s přídavnými jmény, která vyjadřují krátkodobou či přechodnou vlastnost:

- *La habitación está limpia.* (Ta místnost je čistá)
- *Mi hermano es muy alto.* (Můj bratr je velmi vysoký)

Bosque (1990: 178) je toho názoru, že perfektivní charakter mohou mít ta přídavná jména, která následují po slovesu *estar*. Tato přídavná jména vyjadřují výsledek nějakého procesu či děje. Bosque to vysvětluje tak, že tvary těchto přídavných jmen – např. *limpio* (čistý), by se daly nahradit participii (*limpiado*). Tím se opět dostáváme ke složeným slovesným časům, o kterých jsme si řekli, že mívaly perfektivní charakter. Jak jsme uvedli, složené časy nejsou vždy perfektivní – přídavná jména, která jsou odvozena od participia, však perfektivní aspekt mají vždy.

Vliv na aspekt predikátu mohou mít i příslovce (García 2004: 63). Pokud zvolíme jakékoliv sloveso, které má inherentně perfektivní charakter, jako například *salir* (odejít, jít ven) a doplníme ho vhodným příslovcem, sloveso rázem obdrží imperfektivní aspekt:

- *Salió a las tres de la noche.* (Ve tři v noci šel ven)
- *Salió frecuentemente.* (Chodil ven často)

Shrňme si tedy, co jsme doposud uvedli v této kapitole. I když byl aspekt jakožto slovesná kategorie ve španělštině tradičně upozadován či přímo popírán, v současné době lingvisté věří, že aspektuální charakter ve španělštině vyjádřit lze, a to několika způsoby. Prvním z nich je vyjádření pomocí gramatiky, čili slovesným časem, *imperfektem*, které je jediným slovesným časem s aspektuálním charakterem. Druhým způsobem je vyjádření aspektu lexikálně, jelikož mnoho sloves má inherentní perfektivní či imperfektivní charakter. Další možností jsou slovesné perifráze, které k temporálnímu vyjádření pomocí slovesného času přidávají slovesu také další charakteristiky, jako například aspekt.

Jelikož jsou ostatní španělské časy vidově neutrální, tedy je můžeme do češtiny přeložit jak videm dokonavým, tak nedokonavým, rozhodujícím faktorem je často kontext. Do repertoáru možností španělského jazyka vyjádřit dokonavost či nedokonavost můžeme zařadit také přídavná jména, která mohou mít perfektivní charakter a propůjčit celé větě či predikátu perfektivnost, či příslovce, která mají

podobou funkci. Podobně jako u sloves můžeme v případě těchto větných členů hovořit o jejich inherentně perfektivním či imperfektivním charakteru.

V předchozích třech kapitolách jsme uvedli, co je vid či aspekt ve třech různých jazycích: slovanském, germánském a románském. Jelikož každý z jazyků patří do jiné jazykové rodiny, mohli jsme mezi nimi pozorovat významné rozdíly. Pro lepší představu si nyní shrneme nejvýznamnější informace, s nimiž budeme operovat v druhé polovině naší práce – v praktické části.

5 K otázce překladu českého vidu do angličtiny a španělštiny

Zatímco v oblasti lingvistické typologie vznikla u nás i v zahraničí řada studií, které se videm a vidovostí zabývají z různých úhlů (některé stěžejní jsme citovali v předchozích kapitolách), zevrubnější práce o této problematice z hlediska translatologického dosud chybí. Přestože si čeští badatelé významu kategorie vidu pro překlad jsou již dlouhá léta vědomi, odborné diskuze na toto téma jsou spíše nahodilé a roztráštěné. Jiří Levý v *Umění překladu* zmiňuje vid jako jeden z charakteristických rysů ovlivňujících formální stránku českého textu (2012: 67). Z pohledu naší studie je zásadní, že Levého práce zmiňuje vid v konfrontaci se „západoevropskými jazyky“ (na mysli má zřejmě angličtinu, němčinu a francouzštinu, které na jiných místech své monografie hojně cituje). V souvislosti s přestylizováním předlohy z jednoho jazyka do druhého Levý uvádí, že „musíme oba jazyky považovat za systémy, v nichž oslabení jedné kategorie významových možností je obvykle vyvažováno jinou kategorií bohatě rozvinutou“ (66). Zlata Kufnerová se dotýká problematiky vidu při překladu v souvislosti s jazykovou interferencí, kdy jako jednu z častých chyb překladatelů zmiňuje „opomíjení českých sloves s předponami a přejímání opisného futura na úkor českých dokonavých sloves“ (2009: 47). Ani Kufnerová se však tématu zevrubněji nevěnuje, a tak její zmínka o vidu zůstává izolovaným postřehem.

Několik ucelenějších esejí o vidu jako překladatelském problému se objevilo v 80. letech minulého století. Za průkopníka této problematiky můžeme považovat Josefa Václava Bečku, bohemistu a předního odborníka v oblasti stylistiky. Ten ve své stati *Sloveso v překladu* (původně referát 1979, poprvé služebním tiskem 1980, následně v přepracované podobě pod názvem *Sloveso v překladě* pro veřejnost 1981) věnuje značný prostor právě kategorii vidu, která je podle něj „nedílnou součástí vyjadřování, a to nejen českého, nýbrž slovanského vůbec“ (1980a: 29). Podobně jako Levý podrobuje češtinu srovnání s románskými (francouzštinou) a germánskými (angličtinou) jazyky a na příkladech demonstruje, že „české výpovědi jsou zakódovány v kategorii vidu, kdežto francouzské jsou zakódovány v kategorii relativnosti časů“, již čeština naopak postrádá (30). Úkolem překladatele je podle Bečky „věty překódovat, neboli užít posunu nutného [tj. posunu vynuceného odlišnou gramatickou stavbou obou jazyků], ovšem kromě případů, kde se oba způsoby vyjádření kryjí“ (ibid.). Svě pojednání o vidu

Bečka zakončuje implicitní výzvou budoucím generacím badatelů: „Jednotlivosti jsou dobře známy, ale dosud chybí celkový konfrontační rozbor“ (32).

Jako první krok k podobnému rozboru můžeme chápat studii Jana Šabršuly *Vid a povaha děje z onomaziologického hlediska*. Přestože Šabršula na Bečku přímo neodkazuje, jeho práce vychází z obdobných předpokladů. Zatímco Bečka poněkud intuitivně videm neoznačuje „vid ve vědeckém slova smyslu (tj. [...] kategorii dokonavosti a nedokonavosti), nýbrž [...] další jevy s videm spřízněné [...], tedy vesměs [...] formy sloves, jež vyjadřují kvalitu průběhu děje“ (Bečka 1980a: 28), Šabršula v úvodu své statě označuje starší aspektologické studie za bezvýznamné pro zkoumání problematiky překladu, protože „vycházely obvykle jen z prostředků morfolozických, které si ovšem v jednotlivých jazycích neodpovídají“ (665–666). Proto raději než slovesný vid v užším slova smyslu preferuje v translatozickém kontextu termín „vid děje“, který „může být designován různými prostředky odlišných jazyků“ (666). Vid děje je pro Šabršulu „pojetí děje mluvčím (celkové: necelkové, globální: neglobální)“ (ibid.) Podobně jako Bečka podrobuje Šabršula český vid konfrontaci s románskými (francouzštinou) a germánskými (němčinou a angličtinou) jazyky a dospívá k závěru, že na vidu v těchto jazycích participuje řada prvků, od systému časů či lexikálních významů jednotlivých sloves, přes komplexní verbo-nominální či verbo-adverbiální jednotky, až po kontextové elementy, jako jsou adverbia. O některých z nich si povíme více vzápětí.

I přes svůj nesporný přínos však Šabršulova studie Bečkovo volání po „celkovém konfrontačním rozboru“ nenaplnuje, neboť není v posledku ničím jiným než metodologickým východiskem, obhajujícím onomaziologické hledisko pro řešení překladatelských problémů (Šabršula: 672). Problematika vidu jako taková v Šabršulově práci ustoupila spíše do pozadí a posloužila jako ukázkový příklad navržené metody.

Pro naši práci jsou však obě citované studie cenným základem, v jejichž šlépějích jsme se rozhodli vydat a zevrubněji rozpracovat jejich dílčí poznatky. Jak jsme zmínili již v úvodu této práce, ve shodě s oběma autory jsme zvolili metodu konfrontační lingvistiky, která podle Bečkovy definice „studuje shody a rozdíly mezi jazyky v aktuálním vyjadřování“ (1980b: 99). Rovněž jsme se rozhodli český vid porovnat s jedním zástupcem románských jazyků (španělštinou) a germánských

(angličtinou) – tento postup ostatně nepřímo naznačil již Levý na počátku 60. let 20. století. Než se však přesuneme k analýze samotné a jejím výsledkům, shrňme si některé Bečkovy a Šabršulovy postřehy a závěry, z nichž budeme – ať již přímo či nepřímo – vycházet i my.

Jak jsme uvedli již svrchu, Bečka ve své stati operuje s konceptem posunů, k nimž při překladu dochází. Posuny vynucené odlišností gramatických systémů výchozího a cílového jazyka Bečka nazývá posuny nutnými. Příkladem takového posunu je zákonitě překlad českého vidu do jazyků, které tuto kategorii nemají nebo u nich není natolik rozvinutá jako v češtině. Románské jazyky, jak uvádí Bečka, při překladu vidu využívají zejména časové relativnosti. Ta pomocí perfektních časů vyjadřuje jistou předčasnost k času absolutnímu. V germánských jazycích, které rovněž samostatnou kategorii vidu nemají, je situace ještě jiná, neboť nedisponují ani touto časovou relativností. Zjednodušeně řečeno, „co Čech vyjádří videm, Francouz [v naší studii Španěl] k tomu využívá systém slovesných časů, jež vyznačují časovou relativnost. Angličan nechává tyto rozdíly kategoriálně nevyjádřeny“ (1980a: 29).

Ani časová relativnost ovšem neumožňuje románským jazykům vyjádřit bezezbytku to, co dokážou prostřednictvím vidu vyjádřit jazyky slovanské. Bečka proto vysvětluje, že pokud se jedná o vyjádření dokončenosti či nedokončenosti děje, jak Angličan, tak Francouz (či Španěl) se budou muset pro jejich vyjádření uchýlit k jiným strategiím. Řadě z nich jsme se věnovali již v předchozích kapitolách: jedná se o různé slovesné opisné tvary (perifráze), průběhové časy či využití předpon či předložek.

Šabršula zastává obdobný názor jako Bečka, tedy že „vhodně kombinovanými znakovými prostředky jednoho jazyka lze vyjádřit (designovat) totéž, co bylo vyjadřováno (designováno) jinak kombinovanými dílčími znakovými jednotkami jazyka jiného“ (665). Jeho studie pracuje s pojetím vidu jako kategorie obsahové – soustředí se tedy spíše na to, co slovesný vid vyjadřuje, než na to, jakými (morfologickými) prostředky toho lze dosáhnout. Z této myšlenky ostatně vyplývá i svrchu uvedené Šabršulovo širší chápání vidu jako pojetí děje, nikoliv pouze jako slovesné kategorie vyjádřené pomocí morfologie.

I Šabršula uvádí jednotlivé strategie, které jsou v různých jazycích k vyjádření pojetí děje používány. Představuje například slovesa konkluzivní a nekonkluzivní, kdy nekonkluzivní slovesa svou sémantickou podstatou vyjadřují děj nedokonavý. I tato

opozice je, stejně jako kategorie vidu v češtině, asymetrická, což znamená, že slovesa konkluzivní mohou být do češtiny přeložena jak videm dokonavým, tak nedokonavým. V románských jazycích jsou také důležité časové spojky (např. španělské *mientras que* – zatímco), které podle Šrbšuly „signalizují necelkové pojetí děje“ (669). Tyto spojky mohou napomáhat k výslednému nedokonavému pojetí slovesa, jež následuje.

Neméně důležité jsou již svrchu zmíněné opisné tvary, jimiž obzvláště románské jazyky disponují ve velkém množství. Proto pro designaci toho, co v češtině vyjádříme pomocí morfologie, v ostatních jazycích musíme použít vyšší (syntaktické) struktury. Výsledkem ale je, že se pomocí takovéto struktury dané pojetí slovesného děje při překladu podaří vyjádřit.

I když je česká kategorie slovesného vidu důležitou součástí českého jazyka, kterou lze zpravidla vyjádřit jednoduše pomocí morfologie (viz kapitolu o českém vidu výše), skutečnost, že ostatní jazyky morfologickým vyjádřením nedisponují, neznámá, že v nich samotný význam (podle Šrbšuly tedy „pojetí děje mluvčím“) nelze vyjádřit. V následující kapitole se proto zaměříme na to, jakými způsoby se překladatelé anglické (Mark Corner) a španělské (Eduardo Fernández Couceiro) verze Jírotkova *Saturnina* s absencí slovanské kategorie vidu vypořádali a zda jsou závěry, ke kterým jsme zatím došli v rámci jednotlivých teoretických kapitol, správné. Na závěr naší studie se pokusíme nastínit, jaká by mohla být aplikace našich poznatků a jakými směry by se mohl ubírat další výzkum vidu jako překladatelského problému.

6 Analýza překladových verzí Jirotkova *Saturnina*

Tato část naší práce se pokusí konfrontovat teoretická zjištění z předchozích kapitol s praktickou analýzou tří jazykových verzí jednoho beletristického textu. Jako materiál k rozboru nám poslouží román Zdeňka Jirotky *Saturnin*, který patří k nejpřekládanějším českým beletristickým dílům (přebal anglického vydání z roku 2003 uvádí devět cizojazyčných verzí) a který – mimo jiné díky své vysoké jazykové úrovni i nevelkému rozsahu (cca 200 stran) – byl vhodným kandidátem pro podobné srovnání. Přestože původní Jirotkův text pochází z počátku 40. let 20. století (a navíc se stylizací hlásí ještě o jedno až dvě desetiletí hlouběji do minulosti), jak anglický překlad Marka Cornera, tak španělská verze Eduarda Fernándeze Couceira, jež budeme s českou verzí srovnávat, byly pořízeny v nedávné době a dobře reflektují současný stav anglického a španělského jazyka.

V naší diskuzi se vrátíme k hlavním jevům spojeným s problematikou vidu, které jsme si dosud představili, a otestujeme premisy lingvistických prací, z nichž jsme v teoretické části naší práce vycházeli. Z naší analýzy vyplyne, že přestože v řadě případů postupy překladatelů potvrzují zjištění učiněná v rámci disciplíny lingvistiky, některé rysy námi analyzovaných překladů tato zjištění doplňují či relativizují. Naše analýza tedy sama o sobě může posloužit jako teoretické východisko pro další výzkum vidu jako translátologického problému, který nemusí být nutně omezen přístupem a metodami konfrontační lingvistiky, jež jsme v této studii uplatnili my.

6.1 Česká nedokonavost a její překlad do angličtiny a španělštiny

Jedna z prvních informací, které jsme si v souvislosti se slovesným videm v češtině uvedli, je skutečnost, že v rámci opozice dokonavosti a nedokonavosti je vid dokonavý příznakovým členem. To ovšem neplatí pro zbylé dva analyzované jazyky, jelikož v angličtině můžeme spolehlivě vyjádřit pouze vid nedokonavý, a to pomocí progresivní formy slovesa. Podobná situace existuje také ve španělštině, ve které dokáže vyjádřit aspekt pouze jediný čas, a tím je *imperfektum*, jež vyjadřuje vid nedokonavý. V

následující ukázce můžeme sledovat, že tyto základní teze naší práce jsou opravdu pravdivé:

ČJ: *Mám takový pocit, že v době, kdy jsem klouzal dolů jako po skle...* (s. 7)

AJ: *I have a feeling that at the time when I was **sliding** downwards as if on glass...* (s. 9)

ŠJ: *Tengo la impresión de que, durante aquel periodo en el que **resbalaba** vertiginosamente por la pendiente...* (s. 9)

Na uvedeném příkladu lze pozorovat, že překladatel anglické verze opravdu použil pro vyjádření českého nedokonavého vidu slovesa v průběhovém tvaru. Podobně i překladatel španělský, v souladu s výše uvedenými charakteristikami španělského vidu, zvolil pro překlad stejného obsahového významu imperfekta. Následuje tabulka s několika nahodile zvolenými příklady, které dokazují, že ve stejných tendencích postupovali oba překladatelé napříč celým textem:

ČJ	AJ	ŠJ
seděl jsem	I was sitting	estaba sentado
stála	she was standing	se encontraba de pie
klouzal	I was sliding	resbalaba
díval jsem se	I was looking	la miraba
se rozčiloval	he was griping	se quejaba

Překladatel anglické verze však nepoužívá progresivní formy jen pro překlad českého vidu nedokonavého. To je způsobeno tím, že v češtině je dokonavá forma bezpříznaková, takže může být do ostatních jazyků přeložena různými způsoby. Následující příklad ukáže situaci, kdy české dokonavé sloveso je přeloženo pomocí progresivní formy:

ČJ: ... *a ted' jste se pohodlně opřeli*... (s. 6)

AJ: *Now you are comfortably leaning back*... (s. 7)

Zajímavá je v tomto případě skutečnost, že k jiné formě slovesa se uchýlil také překladatel španělské verze:

ŠJ: ... *se reclinan cómodamente sobre el mullido asiento*... (s. 7)

Zatímco Jirotka, stejně jako Corner, vypráví celou událost v minulém čase, Couceiro se rozhodl přeskocit do času přítomného prostého. Možným důvodem je skutečnost, že to, čeho překladatel anglické verze dosáhl pomocí progresivního tvaru, překladatel španělštiny vyjádřil pomocí tzv. prézentu vypravovacího, který, jak jsme uvedli v jedné z předchozích kapitol, existuje také v češtině. Oba překladatelé těmito rozdílnými strategiemi dosáhli toho, že se čtenáři dokážou mnohem jednodušeji vžít do popisované situace. Z hlediska čistě lingvistického se sice jedná o posun od formy originálu (viz Bečka 1980b:100), ovšem z pohledu translatologie můžeme hovořit o funkční ekvivalenci.

Další příklady dále potvrzují, že ne vždy je nedokonavé sloveso do angličtiny přeloženo anglickým průběhovým tvarem:

ČJ: *Saturnin hledal inzerátem v novinách místo sluhy za podmínek*... (s. 8)

AJ: *Saturnin advertised in the newspapers for the position of manservant*... (s. 10)

Pokud srovnáme případy, ve kterých český nedokonavý vid odpovídá progresivnímu času v anglickém překladu, s těmi, kdy dochází k překladu českého nedokonavého vidu španělským imperfektem, ukazuje se, že španělské imperfektum odpovídá nedokonavému vidu (a tedy celkově slovanskému vidovému systému) více než anglický průběhový tvar, viz španělský překlad stejné věty:

ŠJ: *Por medio de un anuncio en el periódico, Saturnino **buscaba** trabajo de criado... (s. 10)*

Podle námi provedené analýzy dochází k této situaci často, tedy nedokonavý vid je přeložen prostým tvarem anglického slovesa, zatímco španělský překladatel zvolil tvar imperfekta:

ČJ	AJ	ŠJ
toužím	I wanted to do	era mi deseo
padalo	fell into	se caían
odcházeli	they abandoned	dejaban
řítily	tumbled over	se sucedían
vykládal	held forth on	contaba

Všechny námi uvedené příklady potvrzují, co jsme uvedli svrchu. Zaměříme se však na poslední z představených příkladů (*vykládal*). Zatímco čeština a španělština vyjadřuje nedokonavý či imperfektivní charakter čistě na úrovni gramatiky, angličtině napomáhá k vyjádření stejného obsahu sémantická složka slovesa. Haisův a Hodkův Velký anglicko-český slovník sloveso *hold forth* překládá jako *obšírně vykládat, řečnit a kázat*. Daný příklad tedy ilustruje fakt, že stejného efektu lze docílit za použití zcela jiného prostředku, v tomto případě tedy sémantické složky slovesa. Z pohledu lingvistiky se jedná o *Aktionsart*, čili lexikální vidovost.

6.1.1 Překlad násobených sloves

V teoretické části jsme se také zabývali slovesy násobenými, tedy těmi, jejichž děj se pravidelně opakuje. Již svrchu jsme zmínili, že při překladu z češtiny do ostatních neslovanských jazyků je tento vid možno dobře vystihnout, jelikož je slovníkově

výrazný. Pojdme se tedy podívat, jakým způsobem tento význam vyjádřil anglický a španělský překladatel:

ČJ: *Po strýcově smrti jsem tetu **vidával** jen velmi zřídka.* (s. 33)

AJ: *After my uncle's death **I used to see** my aunt very occasionally.* (s. 39)

ŠJ: *Tras la muerte del tío, **veía** a mi tía muy de vez en cuando.* (s. 39)

Uvedený příklad ilustruje prototypický způsob překladu neaktuálních násobených sloves, jenž jsme představili v teoretické části. V angličtině lze tento význam vyjádřit pomocí vazby *used to*, zatímco ve španělštině je zapotřebí použít *imperfecta*, které mimo nedokonavost vyjadřuje také iterativitu.

Rovněž jsme uvedli, že tyto strategie lze použít jen v minulém čase, jelikož anglická vazba *used to*, stejně jako španělské *imperfectum*, vyjadřuje pouze minulost. V češtině však můžeme násobenost vyjádřit také v přítomnosti a budoucnosti, proto se zaměříme na to, jakých prostředků použili překladatelé v těchto příkladech:

ČJ: *Ano, **bývám** doma dokonce dosti často, zvláště je-li venku nevlídné počasí.*
(s. 11)

AJ: *Yes, **I would spend** plenty of time at home, particularly if faced with inclement weather outside.* (s. 14)

ŠJ: *La verdad es que **suelo estar** en casa muy a menudo, sobre todo si afuera el tiempo es desapacible.* (s. 14)

Vidíme, že v anglickém překladu použil Corner modální sloveso *would*, které jsme v teoretické části zmínili jako možný prostředek pro vyjádření násobenosti. Příklad však odporuje tomu, co tvrdí Dušková, tedy že při použití *would* musí být otevřeně vyjádřeno, že se jedná o minulost. V tomto případě nejen že minulost není explicitně vyjádřena, ale o minulost se vůbec nejedná. Podařilo se nám tedy přinejmenším relativizovat tvrzení, že se neaktuálnost dá v angličtině vyjádřit pouze v minulosti, jelikož námi představený příklad dokazuje, že ji lze realizovat také v přítomnosti. Pro potvrzení tohoto závěru by však bylo záhodno provést analýzu širšího spektra textů,

nejen beletristických, jelikož i v rámci námi zkoumaného textu se jedná o ojedinělý případ.

Španělský překladatel zvolil jako řešení vazbu se slovesem *soler*. Jedná se tedy o lexikální řešení, jelikož toto sloveso inherentně vyjadřuje, že máme něco ve zvyku. Toto řešení tedy nepřímou potvrzuje, že vyjádření násobenosti pomocí gramatického systému je ve španělštině v přítomnosti nemožné.

Můžeme také sledovat, že překladatel ve španělštině použil sloveso *soler* i v případech, kdy by mohl pro vyjádření stejného jevu použít *imperfectum*:

ČJ: *Vidával jsem ji, krásnou a nepřístupnou, nastupovat k cvičným zápasům s trenérem nebo některým vynikajícím hráčem.* (s. 20)

ŠJ: *Hermosa e inacesible, la solía ver comenzar un partido de entrenamiento con el profesor o con algún jugador excepcional.* (s. 23)

I když se ve výše uvedeném případě jedná o minulý čas, což znamená, že by bylo možné násobené sloveso přeložit pomocí *imperfecta*, překladatel použil sloveso *soler*. Jedním vysvětlením by mohlo být, že ve španělštině může existovat jistá tendence upřednostňovat spíše lexikální způsoby vyjádření iterativnosti. Druhou možností je, že se jedná o osobní překladatelův styl a preferenci. Pokud však vezmeme v úvahu Jirotkův román jako celek, nalezneme příklady obou představených strategií:

ČJ	ŠJ
říkával	decía
sedával jsem	permanecía sentado
dával	otorgaba
vypůjčovával	tomaba prestado
bývávalo	así solía ser

První čtyři příklady ilustrují vyjádření španělské iterativnosti pomocí *imperfecta* a pouze v posledním příkladu překladatel použil inherentně iterativní sloveso *soler*. Můžeme tedy usoudit, že ve španělštině jednoznačná preference lexikálního vyjádření před gramatickým není, a nejspíše se opravdu jedná pouze o překladatelův styl. Pro přesvědčivější výsledky by ovšem bylo vhodné tuto naši domněnku ověřit na větší škále textů, přeložených jinými překladateli.

Shrňme si tedy, co jsme v rámci této podkapitoly zjistili o překladu českých násobených sloves. V angličtině máme dvě vazby, kterými můžeme tento význam vyjádřit, *used to* a *would*. Potvrdili jsme, že *used to* je používáno pouze v minulosti, ale naopak jsme vyvrátili, že stejné omezení platí také pro *would*. V angličtině proto při překladu násobenosti nedochází k významovému posunu, pouze k nutnému posunu v rámci využitých prostředků (viz kategorizaci posunů v překladu v Bečka 1980b:100). Ve španělštině můžeme násobenost vyjádřit pomocí slovesného času *imperfecta*, které je ovšem aplikovatelné pouze v minulosti. Pro jiné časy je nutno využít lexikálního vidu, *Aktionsartu*.

6.2 Česká dokonavost a její překlad do angličtiny a španělštiny

Nyní obrátíme pozornost ke slovesům dokonavým. V teoretické části jsme uvedli, že ani v angličtině, ani ve španělštině neexistuje způsob, jakým dokonavost českého slovesa jednoznačně vyjádřit. Námí provedená analýza vypovídá o tom, že oba překladatelé používají po překlad dokonavých sloves mnoho rozličných metod, ať už se jedná o slovesné časy, frázová slovesa, opisné slovesné vazby či předložkové fráze. Těm se budeme ovšem hlouběji věnovat v kapitole 6.5.

Jako první se zaměříme na použití jednoduchého minulého času (anglického *past simple* a španělského *pretérito indefinido*) pro vyjádření nedokonavosti. Naše analýza ukázala, že se jedná o častá překladatelská řešení při překladu českého dokonavého času, např.:

ČJ: *Hrál jsem s ní tři sety a všechny jsem **prohrál**.* (s. 21)

AJ: *I played three sets with her and **lost** all of them.* (s. 25)

ŠJ: *Jugué con ella tres sets y **perdí** los tres.* (s. 25)

Můžeme pozorovat, že anglický i španělský překladatel jako adekvátní řešení zvolili minulý jednoduchý čas. Pro důkaz, že se jednalo o poměrně četné řešení, připojujeme další příklady:

ČJ	AJ	ŠJ
se na mne usmála	she smiled	me sonrió
jsem poznal	I got to know	conocí
namaloval	he painted	pintó
prohlédl si	he examined	examinó
se nastěhovala	took over	se mudó

Uvedená tabulka by mohla vyvolat dojem, že úvahy těch španělských lingvistů, kteří tvrdí, že *pretérito indefinido* má dokonavý charakter, jsou správné. Takové tvrzení ovšem není pravdivé, jelikož naše analýza prokázala, že *pretérito indefinido* bylo hojně využito rovněž pro překlad českých sloves nedokonavých:

ČJ: *Na oltář tohoto svého snu **kladl** strýc František oběti v podobě nejrůznějších zranění a popálenin...* (s. 32)

AJ: *Before the altar of his dreams uncle Francis **offered** a sacrifice in the form of injuries and burns...* (s. 37)

ŠJ: *En el altar de su sueño el tío František **ofreció** diversos sacrificios en formas de heridas y quemaduras de diverso tipo...* (s. 37)

Lze tedy pozorovat, že se *pretérito indefinido* ve španělštině neslouží výhradně pro vyjádření dokonavosti. Stejně tak můžeme konstatovat, že i anglické *past simple* je vidově indiferentní. Následující tabulka ukáže, že výše uvedený příklad není ojedinělý:

ČJ	AJ	ŠJ
nechoval jsem se	I hardly behaved	no me comporté
kroutili hlavou	they felt inclined to shake	hicieron un gesto de asombro
jsem se ptal	I asked	pregunté
vedli jsme	we enjoyed	tuvimos
hrál jsem	I played	jugué

Tato tabulka dokazuje nejen fakt, že *pretérito indefinido* nemá aspektuální charakter, ale také skutečnost, že španělské *imperfecto* není zcela totožné s českým nedokonavým videm (jak by mohlo vyplývat z kapitoly 6.1). Jaký je tedy mezi těmito dvěma časy rozdíl?

Na základě naší analýzy jsme si vytvořili následující domněnku: pokud je nedokonavé slovo popisem okolnosti (Šabršula toto nazývá „necelkovým pojetím děje“, viz Šabršula 1986: 666), výsledný překlad bude ve formě *imperfecta*. Jestli se ovšem jedná o vyjádření hlavního děje („celkové pojetí děje“, *ibid.*), překladatel použije jiný čas či prostředek, jelikož, jak z podstaty tohoto slovesného času vyplývá, *imperfecto* je používáno právě pro popis okolnosti. Pro ilustraci uvádíme příkladovou větu:

ČJ: *Mám takový pocit, že v době, kdy jsem klouzal dolů jako po skle, nechoval jsem se nijak zvlášť důstojně.* (s. 7)

ŠJ: *Tengo la impresión de que, durante aquel periodo en el que resbalaba vertiginosamente por la pendiente, no me comporté de un modo especialmente digno.* (s. 9)

Tato vzorová věta obsahuje v českém originálu dvě nedokonavá slovesa, *klouzal jsem* a *nechoval jsem se*. Všimněme si ovšem, že pouze první sloveso je přeloženo pomocí španělského *imperfecta*, zatímco k překladu druhého použil překladatel *pretérito indefinido*. *Imperfectum* je použito pro okolnost, zatímco *pretérito indefinido* vyjadřuje hlavní událost.

6.2.1 Předpřítomný čas v angličtině z hlediska vidovosti

Dále jsme se zaměřili na využití anglického i španělského času pro vyjádření předpřítomnosti. V teoretické části jsme představili, jakým způsobem Comrie rozděluje možné významy a použití anglického předpřítomného času, a zároveň jsme vytvořili některé hypotézy, které z těchto významů budou překladem dokonavého vidu. Pro větší přehlednost znovu zopakujeme, že Comrie hovoří o *perfect of result*, u kterého předpokládáme, že bude mít dokonavý charakter, dále *experiential perfect*, *perfect of persistent situation*, u kterého naopak očekáváme nedokonavý charakter, a *perfect of recent past*. Pojdme si tedy ověřit v praxi, za jakých okolností překladatel zvolil předpřítomný čas pro překlad dokonavých sloves:

ČJ: *Váš dědeček a já doufáme, že uvedené ukázky vás **přesvědčily**...* (s. 232)

AJ: *... the examples **have managed to convince** you...* (s. 257)

Na tomto příkladu můžeme pozorovat, že předpřítomný čas, který vyjadřuje určitý výsledek (*perfect of result*), bývá zpravidla překladem dokonavého slovesa, a tudíž má dokonavý aspektuální charakter. V analyzovaném textu jsme našli také zajímavý příklad, ve kterém je sice *perfect of result* překladem původního slovesa nedokonavého, ale ani tak tato skutečnost nevyvrací naše zjištění:

ČJ: *Přirozeně jsem popřel, že bych byl někdy něco takového udělal, a od té doby **mám** pověst až příliš skromného hrdiny.* (s. 13)

AJ: *Naturally I denied that I had ever done such a thing, and from that time forth **I have acquired** the reputation of being too modest a hero.* (s. 16–17)

Ačkoliv v tomto případě použil Comrie předpřítomný čas pro převod českého nedokonavého tvaru, ze srovnání obou jazykových verzí vyplývá, že zde došlo k poměrně velkému významovému posunu. V české verzi totiž vypravěč vyjadřuje přetrvávající situaci, zatímco až v angličtině dostalo sloveso rezultativní charakter. Tomuto též odpovídá posun z přítomného času české předlohy k času předpřítomnému v anglické verzi, která by při zpětném překladu do angličtiny doslova znamenala *získal jsem pověst*. Proto i tento příklad podporuje naši hypotézu, že rezultativní předpřítomný čas má dokonavý charakter.

K podobným významovým posunům došlo ve více příkladech, kdy Jirotko použil sloveso v přítomném čase, zatímco anglický překladatel volil čas předpřítomný, např.:

ČJ: ... a *je* to, za třicet let Tvého života, má první prosba... (s. 223)

AJ: *This is the first favour that I have asked of you in the thirty years of your life.* (s. 246)

Mimo tyto příklady se anglický překladatel uchýlil k použití předpřítomného času také v situacích, kdy český text obsahoval jen nevětnou strukturu či jmennou frázi, jež překladatel dodáním slovesa rozvinul:

ČJ: *Vy a žralok?* (s. 17)

AJ: *You've been with a shark?* (s. 22)

ČJ: *A teď uvažte, že díky Saturninovým výmyslům byli moji přátelé přímo sváděni k takovým úvahám.* (s. 17)

AJ: *And now consider the fact that thanks to Saturnin's fantasies my friends were at once led to think about me in the manner that I have described.* (s. 22)

Zatímco první uvedený příklad nemá pro otázku vidovosti velký význam, v druhém uvedeném příkladu bylo do věty vloženo sloveso v předpřítomném čase, označujícím

Comrieho *perfect of recent past*. To nás přivádí k dalšímu zjištění vyplývajícímu z naší analýzy, a tedy že předpřítomný čas je ve významu *recent past* vidově indiferentní. Pro ilustraci jsme vybrali dva příklady, kdy tentokrát česká předloha obsahovala plnou slovesnou strukturu:

ČJ	AJ
marně jsem přemýšlel	I have pondered
jsem se bez něho obešel	I have managed without him

V prvním příkladu se jedná o předpřítomný čas, který je překladem slovesa nedokonavého. Druhý příklad ovšem ukazuje opačnou situaci, tedy předpřítomný čas (opět ve významu *perfect of recent past*) jakožto překlad českého slovesa dokonavého. Vidíme tedy, že na rozdíl od předpřítomného času rezultativního se v tomto případě jedná o vidově indiferentní podkategorii tohoto času.

Dále bychom se rádi zaměřili na *perfect of persistent situation*, který by měl mít podle našich předpokladů nedokonavý charakter:

ČJ	AJ
byl jsem vždycky toho názoru	I have always been of an opinion
nevěděl jsem dne, ani hodiny	I have not been able to predict
do jaké míry degenerovaly Vaše vitální schopnosti	I have allowed my vital forces to degenerate
který z pošetilosti	who has been foolish

Všimněme si, že první tři příklady obsahují v anglické verzi předpřítomný čas vyjadřující přetrvávající děj, které jsou překladem českého nedokonavého slovesa. To potvrzuje námi vyslovenou hypotézu, že se tento typ předpřítomného času vyznačuje nedokonavým charakterem. V posledním uvedeném příkladu bylo sice sloveso v

předpřítomném čase opět použito pro překlad jmenné fráze, ovšem i v tomto případě bychom při zpětném překladu do češtiny dospěli ke slovesu nedokonavému, což jen potvrzuje naši hypotézu.

Abychom uzavřeli tuto část naší práce, která se týká anglického předpřítomného času, zaměříme se ještě na poslední typ předpřítomného času, a to na existenciální typ. U toho jsme předem nevylovili žádnou hypotézu, takže se pojdme podívat na to, jaké poznatky nám přinesou příklady z analýzy:

ČJ: *Nikdy jsem tetě Kateřině dobře **nerozuměl**...* (s. 127)

AJ: ***I have never had** much understanding of Aunt Catherine.* (s. 139)

ČJ: *Dny, ve kterých mne ošetřovala po našem návratu z Bílého sedla, patří k nejhorším, které jsem **prožil**.* (s. 221)

AJ: *Those days during which she was looking after me following our return from White Saddle Ridge are among the worst **I have ever known**.* (s. 244)

Uvedli jsme dva příklady, které v angličtině obsahují existenciální typ předpřítomného času. V českých verzích jsou však slovesa vidově odlišná: v prvním případě se jedná o vid nedokonavý, zatímco v druhém o vid dokonavý. Toto naše zjištění bylo podpořeno napříč celým textem. Proto jsme došli k názoru, že také existenciální typ předpřítomného času, stejně jako typ nedávné minulosti, je vidově indiferentní.

Shrneme si tedy poznatky, které nám přinesla tato podkapitola. Anglický předpřítomný čas můžeme označit za vidově indiferentní, avšak pokud se zaměříme na čtyři uvedené typy tohoto času, které jsme představili v teoretické části, vyjde najevo, že dva z těchto typů mají aspektuální charakter. Jedná se o předpřítomný čas, který vyjadřuje nějaký přetrvávající děj, jenž má charakter nedokonavý. Naopak dokonavý charakter má rezultativní předpřítomný čas. Zbylé dva typy, existenciální a nedávné minulosti, jsou ovšem vidově indiferentní.

Na závěr této kapitoly musíme uvést, že se nám nepodařilo nalézt dostatečně velký počet vzorků, abychom tyto výsledky mohli označit za obecně platné. Jedná se ale o výsledky, které jsou platné v rámci námi analyzované knihy.

6.2.2 Předpřítomný čas ve španělštině z pohledu vidovosti

Jak jsme uvedli v teoretické části této studie, španělští lingvisté se nemohou shodnout na tom, zda španělské složené časy, mezi které patří také čas předpřítomný, vyjadřují dokonavost, či ne. Při naší analýze jsme se tedy rozhodli zaměřit i na tento problém ve snaze ověřit si, který názorový proud má pravdu:

ČJ: *Sportem zhrubly a pozbyly ženské něžnosti.* (s. 70)

ŠJ: *Se han hecho más ásperas a causa del deporte y han perdido su delicada feminidad.* (s. 76)

Námi vybraná věta ukazuje, že španělský předpřítomný čas opravdu vyjadřuje povahu dvou českých dokonavých sloves. Takovéto překladatelské řešení bylo časté, jak vyplývá z následující tabulky, jež obsahuje několik dalších příkladů:

ČJ	ŠJ
chytl mu vousy	se le ha prendido el bigote
zmínil jsem se již	ya he mencionado
zmizela	ha desaparecido
vzpomněl jsem si	me he acordado
jsem se zbláznil	me he vuelto loco

Ačkoliv jsme zaznamenali, že pokud se ve španělském textu *Saturnina* předpřítomný čas objevil, v řadě příkladů se skutečně jednalo o překlad českého dokonavého slovesa, toto zjištění neplatí bezezbytku:

ČJ: *Ale to jsou zjevy výjimečné, vyskytovaly se vždy a není možno o nich mluvit jako o vlastnosti generace.* (s. 71)

ŠJ: *... pero se trata de casos excepcionales que se han producido siempre y no se puede hablar de ellos como una característica de esta generación.* (s. 76)

Výše uvedený příklad tedy poukazuje na skutečnost, že španělský předpřítomný čas byl překladatelem použit rovněž při překladu českých sloves nedokonavých. Abychom opět dokázali, že se nejedná o ojedinělý výskyt, následuje tabulka několika dalších příkladů téhož postupu:

ČJ	ŠJ
nikdy jsem se nesnažil	nunca he pretendido
neptal jsem se	no le he preguntado
mě žádal	me ha pedido

Na tomto místě je však nutno podotknout, že ve zkoumaném textu nebyl počet nedokonavých sloves, přeložených pomocí španělského předpřítomného času, velký. Proto je také tabulka příkladů o poznání stručnější než v předchozím případě. To nasvědčuje tomu, že ve většině případů španělský překladatel opravdu použil předpřítomný čas jako ekvivalent českých sloves s dokonavým charakterem.

Bohužel nelze s jistotou určit, zda jsou naše výsledky ovlivněny tím, že má španělský předpřítomný čas dokonavý charakter, nebo zda jsou dány skutečností, že *Saturnin* je vyprávěn převážně v minulosti a vypravěč na většinu dějů nahlíží jako na děje ukončené, celistvé. Náš názor je takový, že se jedná spíše o druhý případ, a proto doporučujeme, aby se v dané oblasti provedl další výzkum, tentokrát takový, který by

na pestřejší škále textů zkoumal překlad nejen z češtiny do španělštiny, ale také ze španělštiny do češtiny.

6.2.3 Předminulý čas v angličtině a španělštině z pohledu vidovosti

S výzkumem dokonavosti/nedokonavosti/vidové indiferentnosti předpřítomných časů v angličtině a španělštině souvisí také časy předminulé (*past perfect* v angličtině a *plusquamperfecto* ve španělštině). Z naší analýzy vyplynulo, že tyto dva předminulé časy jsou oběma překladateli využívány velmi často, např.:

ČJ: *Skončilo to tak, že mne Saturnin vyhledal jednoho odpoledne v kruhu mých známých a diskrétně mi oznámil, že jsme se přestěhovali.* (s. 14)

AJ: *One afternoon Saturnin searched me out among my circle of acquaintances and discreetly informed me that we **had moved**.* (s. 18)

ŠJ: *El asunto terminó de este modo: una tarde, mientras me encontraba en compañía de unos amigos, Saturnino me vino a buscar y discretamente me comunicó que nos **habíamos mudado**.* (s. 18)

Z citované pasáže vyplývá, že se jedná o prototypické využití předminulých časů: vyjadřuje totiž děj, který se udál ještě před jiným (minulým) dějem. Můžeme také sledovat, že se jedná o překlad dokonavého slovesa. Pokud si porovnáme čas předpřítomný, což je čas relativní k přítomnosti a u něhož jsme prokázali, že má za určitých podmínek dokonavý charakter, a čas předminulý, jež je časem relativním k minulosti, můžeme předpokládat, že předminulý čas má opravdu dokonavý charakter a že se k němu tedy budou v obdobných případech překladatelé do obou jazyků uchýlovat. Pokud hovoříme o minulosti před minulostí, z podstat věci zpravidla soudíme, že se jedná o ucelený, ukončený děj. Podíváme se tedy, jestli s naším tvrzením souhlasí také další příklady:

ČJ	AJ	ŠP
vytvořilo	had created	había creado
kdy vykonal	he had ever had to undertake	que había realizado
zazvonil	he had just rung the bell	había llamado
jsem zapomněl	I had forgotten	se me habían olvidado
ona ho varovala	she had warned him	me había olvidado ella le había avisado

Na této tabulce můžeme pozorovat, že ve čtyřech příkladech překladatelé zvolili předminulý čas pro překlad dokonavých sloves. I tak se ovšem mezi nimi vyskytl příklad poslední, ve kterém anglickému a španělskému slovesu v předpřítomném čase odpovídá české sloveso ve tvaru nedokonavém. To tedy popírá domněnku, že by měl předminulý čas jednoznačně dokonavý charakter. Opět se přikláníme k vysvětlení, že je předminulý čas čteněji překladem dokonavého slovesa proto, že se děj odehrál v minulosti a je ukončen; to ovšem neznamená, že se jedná o dokonavý aspektuální charakter.

V teoretické části jsme uvedli, že mnoho španělských lingvistů se nemůže shodnout, zda složené slovesné temporální tvary vyjadřují dokonavost. Poté, co jsme uvedli několik reprezentativních příkladů užití španělského předpřítomného času, u nichž jsme sice vyzorovali jistou tendenci k dokonavosti (která ovšem nebyla pravidlem), a příklady překladových řešení s předminulým časem (která vykazuje podobné výsledky), můžeme prezentovat zjištění, že španělské složené časy jsou vidově indiferentní. Toto zjištění platí také o anglickém předminulém čase, jehož užití v překladu Marka Cornera je v podstatě totožné jako ve španělském textu Eduarda Fernándeze Couceira.

6.3 Další opisné tvary pro vyjádření české vidovosti

V úvodu k praktické části jsme zmínili, že jedním z témat, jímž se budeme v rámci této kapitoly věnovat, je použití předložkových a dalších opisných vazeb pro překlad českého vidu. Nejprve se tedy zaměříme na frázová slovesa v angličtině. Na několika případech si ukážeme, jakými způsoby se překladateli angličtiny podařilo (či nepodařilo) zachovat český vidový význam:

ČJ	AJ
se nastěhovala	took over
vynahradil	made up
posadil mě	sat me down
půjdete	take yourself off
teta tomu říkala	put this down to

První čtyři příklady svědčí o tom, že anglická frázová slovesa mají určitou tendenci k perfektivitě a je jich užito v situacích, kdy čeština přirozeně užije dokonavého slovesa. Poslední příklad ovšem ukazuje zajímavý jev, který zmiňuje Kopečný (65). Přestože tvar *říkala* je formálně nedokonavý, fakticky v původní větě („Teta tomu říkala vrozená hrdost“; s. 31) dochází k oslabení vidového příznaku. Protikladem tomuto spíše vidově nejasnému tvaru by bylo jasně nedokonavé *říkávala*. Z překladu („My aunt put this down to a natural sense of pride“; s. 36) vidíme, že i pro tuto situaci se anglický překladatel rozhodl využít jednoho z frázových sloves, která jindy využívá pro jasně dokonavé tvary. To jednak svědčí o správném překladatelově pochopení situace a zároveň potvrzuje tezi, že anglická frázová slovesa jistou tendenci k perfektivně skutečně mají.

Dále si uvedeme několik příkladů verbo-nominálních frází. Ověříme si, zda takové fráze vykazují perfektivní/imperfektivní charakter, nebo jsou vidově indiferentní:

ČJ	AJ
vstoupil jsem	I made my appearance
se pochechtával	gave a contented chuckle
zastavilo	came to a halt
podívala se	threw a glance
byl ztlučen	recieved a beating

Podobně jako v předchozí tabulce lze i zde sledovat, že ve většině příkladů dochází k překladu českého dokonavého slovesa pomocí anglické verbo-nominální vazby. Jediný příklad, kdy verbo-nominální fráze formálně odpovídá nedokonavému slovesu, je fráze „byl ztlučen“. Přestože sloveso být zpravidla řadíme ke slovesům nedokonavým (jedná se o jedno z několika českých sloves, které se vyskytují v jediné vidové formě), fráze jako celek odkazuje k ukončenému ději, čímž odpovídá spíše dokonavému slovesu. Proto i v tomto případě docházíme k závěru, že verbo-nominální vazby mají tendenci k perfektivitě, přinejmenším ve smyslu svého užití coby vhodné alternativy k českému dokonavému slovesu.

Posledním jevem, který budeme v rámci této podkapitoly zkoumat, jsou španělské opisné slovesné fráze, čili perifráze. Ty mají mít podle teoretické části různý aspektuální charakter: pokud se jedná o perifrázi s gerundiem, výsledný aspekt by měl mít charakter durativní, perifráze s participiem má charakter perfektivní a perifráze s infinitivem se vyznačuje progresivností. Ověřme se tedy na příkladech ze španělského *Saturnina*, zda jsou tato tvrzení opravdu pravdivá:

ČJ: *Kdykoliv jsem se totiž do takové debaty pustil, připadal jsem si jako člověk, který z pošetilosti prorazil zed' údolní přehrady.* (s. 7)

ŠJ: *Siempre que me meto en una de estas discusiones me siento como alguien que, por estupidez, acabara de abrir un agujero en la pared de una presa.* (s. 8)

V tomto případě vidíme, že španělská perifráze s infinitivem se progresivností nevyznačuje.

ČJ: *Doktor Vlach mluvil ještě pět čtvrtí hodiny...* (s. 9)

ŠJ: *El doctor Vlach siguió hablando durante cinco cuartos de hora...* (s. 12)

Tento příklad potvrzuje, že perifráze s gerundiem má durativní charakter, což odpovídá předpokladům prezentovaným v teoretické části práce. Abychom se přesvědčili, že se nejedná o ojedinělý případ, uvedeme následující tabulku s dalšími příklady tohoto jevu:

ČJ	ŠJ
míchali	estaban removiendo
celou noc proplakala	se había pasado llorando
slunce zapadalo	se fue poniendo
mluvila dál	continuaba hablando
desetiletí rezivěla	llevaba años enmoheciéndose

Z tabulky lze vyzorovat, že perifráze obsahující lexikální sloveso ve formě gerundia, mají opravdu durativní aspektuální charakter.

Poslední skupina perifrází, tedy těch, jež obsahují participia, by měla mít perfektní charakter. Z naší analýzy vyplynulo, že takové fráze jsou ve většině případů

součástí slovesných složených časů, o kterých jsme hovořili již svrchu. Proto nebudeme uvádět žádné příklady, jelikož jsme již dříve došli k závěru, že složené slovesné časy nemají perfektivní charakter.

Pokud tedy shrneme situaci ohledně španělských perifrází, aspektuální charakter spolehlivě prokazují pouze ty, které obsahují gerundium. Perifráze s infinitivem mohou mít aspektuální charakter, ale nelze říci, že by tomu tak bylo vždy. Proto by bylo smysluplnější se při diskuzi o perifrázích zaměřit se konkrétní případy těch, jež mají schopnost aspekt vyjádřit, než obecně uvádět, že se perifráze s infinitivem vyznačují progresivností. K podobnému závěru jsme došli také v souvislosti s perifrázemi s participii, které obecně aspektuální charakteristiku nevykazují.

6.4 Aspektuální rozdíl ve španělských budoucích časech

V teoretické části jsme uvedli, že aspektuální charakteristika může být pozorována nejčastěji u minulých časů, což je také důvodem, proč jsme s naší analýzou právě u nich začali. Zároveň jsme ovšem představili názor menšinové skupiny lingvistů, že aspekt je možno rozlišit ve španělštině také v některých jiných časech: v budoucích a v subjunktivech. Tato tvrzení jsme také ověřili, a tak se nejdříve zaměříme na budoucí čas.

Podle zmíněné teorie by měl být český dokonavý budoucí čas přeložený do španělštiny pomocí jednoduchého budoucího času, zatímco pro vyjádření nedokonavé budoucnosti by měl překladatel použít podmiňovacího způsobu jednoduchého. Podívejme se, co ukazují příklady ze *Saturnina*:

ČJ: *Jste-li prý člověk bez fantazie, bez touhy po dynamice a bez smyslu pro humor, **budete se** na ty koblihy **dívat** tupě a bezmyšlenkovitě třeba až do poledne a pak **se zvednete** a **půjdete** k obědu.* (s. 6)

AJ: *Si es usted una persona sin imaginación, sin entusiasmo, sin sentido del humor, **mirará** los buñuelos con gesto ausente, quizá hasta el mediodía, y después **se levantará** y **se irá** a comer.* (s. 7)

Uvedené souvětí a jeho překlad jsou pro naši analýzu velmi cenné, jelikož se v něm vyskytují celkem tři slovesa v budoucím čase: dvě z nich ve formě dokonavé a třetí ve formě nedokonavé. Pokud se zaměříme na španělský překlad, vidíme však, že všechna tři slovesa jsou přeložena pomocí jednoho času, kterým je budoucí čas jednoduchý. Ten by podle teorie měl vyjadřovat pouze čas dokonavý.

Jelikož by se ovšem dalo namítnout, že se jedná o typ podmínkové věty, pro které je uzuálnější použít formu jednoduchého budoucího času, uveďme si další příklad:

ČJ: *Tak jsem si řekl, že **se postarám** o to, aby to bylo zase v pořádku...* (s. 26)

ŠJ: *Así que me dije que **me encargaría** de que aquello se arreglara...* (s. 31)

Tento příklad se od předchozího liší, jelikož v tomto souvětí se vyskytuje časová posloupnost. Ve španělštině se při časové posloupnosti budoucí čas posouvá do podmiňovacího způsobu, stejně jako k tomu dochází v angličtině:

AJ: *So I said to myself that **I would handle** the matter...* (s. 31)

Pokud je teorie, z níž při této analýze vycházíme, správná, znamená to, že všechna budoucí slovesa by v rámci časové posloupnosti měla být dokonavá. Opět si tuto hypotézu ověříme:

ČJ: *Že **se postará** o to, aby se tomu blazeovanému svůdci žen stal život v dědečkově domě řetězem blamáží a nepříjemností.* (s. 74)

ŠJ: *Que **se ocuparía** de que la vida de aquel indolente seductor se convirtiera en una interminable sucesión de situaciones vergonzantes y desagradables.* (s. 81)

Z uvedeného příkladu vyplývá, že tato teorie neplatí, jelikož *obědvat*, sloveso nedokonavé, je přeloženo podmiňovacím způsobem, který překladatel použil pro vyjádření nedokonavosti.

Pojďme se teď podívat na ty příklady, kde podmiňovací způsob opravdu vyjadřuje čistou budoucnost:

ČJ: *Po obědě požádá Barboru, aby ho zavezla na nádraží.* (s. 71)

ŠJ: *Después del almuerzo le pedirá a Bárbara que le llevara a la estación.* (s. 77)

Vidíme, že v tomto případě je dokonavé sloveso v budoucím čase přeloženo podmiňovacím způsobem. Jelikož je ovšem námi analyzovaný text literárním dílem, ve kterém se nevyužívá přímé řeči, objevuje se v textu jen velmi malé množství budoucích promluv, které nejsou součástí časového posunu. Proto jsme došli k názoru, že naše výsledky nejsou dostatečně průkazné.

6.5 *Aspektuální rozdíl ve španělském subjunktivu*

Na závěr se zaměříme na to, jaký český vid se překládá s pomocí subjunktivu přítomného a minulého. Naší motivací pro zkoumání tohoto jevu je názor, který jsme uvedli v teoretické části, tedy že subjunktiv přítomný má dokonavý charakter, zatímco minulý má charakter nedokonavý. Zaměříme se tedy na následující příklady:

ČJ: *Potřeboval jsem, aby mi to opravil...* (s. 26)

ŠJ: *Necesitaba que me arreglara aquello...* (s. 31)

Sloveso v uvedené české větě na sebe v překladu do španělštiny bere formu subjunktivu, a jelikož se jedná o větu v minulosti, překladatel použil subjunktivu minulého. Vidíme však, že došlo k překladu dokonavého vidu druhem subjunktivu, který se ve španělštině nazývá *subjuntivo imperfecto*. Ten by však podle námi uvedeného zdroje měl být použit při překladu slovesa nedokonavého. Abychom představili přesvědčivé výsledky, uvádíme další příklady:

ČJ	ŠJ
aby ho zavezla	que le llevara
aby si zapálila cigaretu	que se fumara la cigarilla
aby se starala	que se ocupara
aby se dědeček nezlobil	que el abuelo no se enfadara
abyste obětovali	que sacrificéis

Pojďme si tedy rozebrat příklady z tabulky. První dva příklady ukazují, že česká dokonavá slovesa mohou být přeložena pomocí minulého subjunktivu, což je v rozporu s názorem, který jsme uvedli v teoretické části. Také poslední příklad tomuto tvrzení odporuje, jelikož se jedná o české nedokonavé sloveso, které bylo přeloženo do španělštiny subjunktivem přítomným. Všimněme si ovšem, že ve třetím a čtvrtém příkladu došlo k překladu českých nedokonavých sloves formou minulého subjunktivu. Závěrem tedy je, že španělský subjunktiv neprokazuje výrazný aspektuální charakter, a to i přes skutečnost, že podle větší části našich příkladů jsou česká dokonavá slovesa opravdu překládána pomocí subjunktivu minulého – čili podle námi uvedených badatelů – imperfektivního. Shrnuli bychom to tedy tak, že sice existuje jistá tendence minulého subjunktivu k nedokonavosti, ale pravidlem to není. Proto docházíme k závěru, že subjunktiv není jednoznačným nositelem aspektu.

6.6 Nevyjádření aspektuální charakteristiky

V předchozích podkapitolách jsme se věnovali tomu, jaké prostředky překladatelé použili při převodu českého vidu do anglického a španělského aspektu. Vyskytly se ovšem také případy, ve kterých překladatelé zvolili zcela jinou strategii a to, co české sloveso vyjadřovalo, se rozhodli v daném jazyce nevyjádřit:

CZ: *Mužští členové klubu se vždycky smáli na celé kolo, když Pepík v jejich kruhu vykládal své rozumy. (s. 20)*

AJ: *The guffaws of male members of the club could be heard a mile away whenever Joe held forth on the subject in their company. (s. 23)*

Můžeme však pozorovat, že i přes odklon od zdrojového textu nedošlo k významovému posunu. I tak byla totiž násobnost děje vyjádřena, i když zcela jinými prostředky.

Podobně je k tomu i v ostatních případech, kdy i přes opisnou frázi dochází k zachování významu promluvy:

CZ: *... a tak se stalo, že jednou došlo k zbytečnému poplachu. (s. 32–33)*

AJ: *This was the reason for a false alarm on one occasion. (s. 38)*

CZ: *Ať přemýšlela sebevíc, nenalézala východiska, ačkoliv bylo tak jednoduché a tak nasnadě. (s. 35)*

AJ: *There was no way out, however hard she thought about it, though the solution was simple and staring her in the face. (s. 41)*

I na tomto nepříliš velkém vzorku můžeme tedy pozorovat, že překladatel anglického textu volil takové strategie, které vedly k adekvátnímu překladu. Proto bychom tuto praktickou část chtěli zakončit tvrzením, že i když překladatelé volili jiné prostředky, než byly použité v rámci zdrojového textu (například nahrazení větné struktury nevětnou či užitím opisné fráze), podařilo se jim docílit stejného významu a efektu na čtenáře.

Závěr

V této diplomové práci jsme se zabývali překladem českého slovesného vidu do jazyků, v nichž tato kategorie v obdobné formě neexistuje. Konkrétně jsme se zaměřili na angličtinu a španělštinu, abychom zdůraznili rozdíly mezi skupinami slovanských, germánských a románských jazyků.

V teoretické části studie jsme shrnuli stěžejní pohledy na problematiku vidu z hlediska deskriptivní lingvistiky. Z těchto poznatků jsme následně vycházeli při praktické analýze. Jako první jsme se zaměřili na nedokonavá slovesa. Podle názorů námi zmiňovaných lingvistů je ve španělštině možno nedokonavost vyjádřit, a to pomocí slovesného času *imperfectum*. Z naší analýzy vyplynulo, že tomu tak opravdu je, i když toto pravidlo neplatí bezesbýtku. *Imperfectum* lze totiž použít pro překlad takových sloves, které vyjadřují průvodní okolnost, nikoliv hlavní děj. Na základě excerpce z námi zvoleného textu (román *Saturnin* Zdeňka Jirotky) jsme našli řadu českých nedokonavých sloves, které ve španělském překladu neměli svůj imperfektní protějšek.

K tomuto tématu jsme si dále uvedli, že v angličtině lze českou nedokonavost vyjádřit jen v tom případě, že se jedná o jeden určitý význam nedokonavosti – progresivitu. Toto jsme také naší analýzou ověřili, nicméně jsme si také povšimli skutečnosti, že anglický progresivní čas, který má podle lingvistické typologie nedokonavý aspektuální charakter, lze v některých případech využít také pro překlad českých sloves dokonavých.

Kromě obecné nedokonavosti a progresivity jsme se pozastavili také u násobenosti. Ta je v češtině někdy pokládána za třetí druh vidu, zatímco jinými je považována za typ nedokonavosti. V angličtině lze násobenost vyjádřit za pomoci specifických slovesných tvarů: *used to* a *would*. Podle námi představené teorie by měly tyto prostředky vyjadřovat násobenost pouze v minulosti, ale jeden z našich příkladů, ve kterém bylo *would* použito pro vyjádření násobenosti v přítomnosti, poukázal na skutečnost, že toto tvrzení nemusí být vždy platné. Proto jsme došli k závěru, že je potřeba rozsáhlejšího průzkumu násobenosti v angličtině, který by měl ideálně postihnout širší množství textů a žánrů. Ve španělštině lze násobenost vyjádřit imperfektem, čili stejným způsobem,

jakým se vyjadřuje v minulosti nedokonavost. To naznačuje, že i v češtině by mohla být násobenost považována za podtyp nedokonavosti, jak tvrdí někteří lingvisté. Kromě tohoto způsobu také ve španělštině existuje lexikální sloveso, jehož inherentním významem je právě násobenost. Zjistili jsme, že španělský překladatel užíval obou metod – a to i v situacích, ve kterých by bylo *imperfectum* adekvátním řešením. Usoudili jsme, že se v tomto případě by se mohlo jednat o překladatelův osobní styl.

Vidíme tedy, že v angličtině a ve španělštině lze násobenost v minulosti vyjádřit – sice jinými prostředky, ale k významovému posunu při jejich použití nedochází. Zjistili jsme také, že v některých případech se překladatelé rozhodli násobenost přímo nevyjadřovat (vizte kapitolu 6.5). I v těchto případech však překladatelé využili vhodných kompenzačních strategií, takže ani tady k významovému posunu nedošlo.

Druhé téma naší praktické části bylo vyjádření dokonavosti. Jedná se o složitější jev než vyjádření nedokonavosti, jelikož v angličtině ani ve španělštině neexistují prostředky, které by vyjadřovaly výhradně dokonavost. V kontrastu s lingvistickými poznatky představenými v teoretické části, podle kterých španělský minulý čas prostý vykazuje známky perfektivnosti, jsme dokázali, že tomu tak není, z čehož vyplývá, že tento španělský čas je aspektuálně indiferentní. Ke stejnému závěru jsme taky došli ve spojení s anglickým prostým minulým časem.

Další rozsáhlejší oblastí našeho zkoumání byly časy perfektní, jmenovitě časy předpřítomné a předminulé (v rámci naší práce jsme se s časem předbudoucím nezabývali, jelikož poznatky deskriptivní lingvistiky tvrdí, že nejmarkantnější aspektové rozdíly existují v angličtině a španělštině v minulosti – další výzkum by však mohl zahrnout i tento čas a toto tvrzení potvrdit či vyvrátit). V obou jazycích je předpřítomný čas ve spojení s aspektem jakousi šedou oblastí. V angličtině se badatelé neshodují na tom, za co vlastně předpřítomný čas považují – zda se jedná o čas, aspekt, či něco jiného. Někteří lingvisté tvrdí, že anglický *perfect* má perfektivní sklony, zatímco jiní jsou toho názoru, že mezi *perfect* a perfektem fakticky není žádná spojitost. My jsme se v naší práci inspirovali Comriem, který rozdělil předpřítomný čas do několika podkategorií podle jeho funkce, načež jsme otestovali, jestli některý z nich nemá výrazný aspektuální charakter. Ukázalo se, že dvě funkce tohoto slovesného času – *perfect of result* a *perfect of persistent situation* – tento charakter mají. První jmenovaný typ má charakter dokonavý, zatímco druhý má naopak charakter

nedokonavý. Z naší analýzy vyplynulo, že zbylé dva typy uváděné Comriem, tedy *perfect of recent past* a *experiential perfect*, jsou aspektuální indiferentní.

Ve španělštině probíhají obdobné debaty kolem složených časů, jejichž součástí je také čas předpřítomný. Dodnes nepanuje jednoznačná shoda, zda tyto časy vyjadřují dokonavý aspekt. Z naší kvantitativní analýzy ovšem vyplývá, že i když překladatel použil španělský předpřítomný čas častěji pro překlad českých sloves dokonavý, existuje mnoho situací, ve které stejný čas odpovídá českým nedokonavým slovesům. K této analýze jsme taky připojili rozbor španělského času předminulého, jehož výskyt byl v rámci *Saturnina* častější. I v tomto případě se ovšem ukázala pouhá tendence, která měla mnoho výjimek. Na základě těchto zjištění jsme došli k závěru, že španělské složené časy (předpřítomný a předminulý) prokazatelně nevykazují dokonavý aspekt.

Na předminulý čas jsme se zaměřili také v angličtině, jelikož jsme předpokládali, že svým umístěním v minulosti před minulostí bude právě tento čas tíhnout k dokonavému charakteru. Podle naší analýzy tomu tak ovšem není, tedy podobně jako španělská, ani anglická předminulá slovesa nenesou znak dokonavosti.

Kromě těchto velkých témat jsme se pozastavili také u dílčích strategií, k nimž se překladatelé v souvislosti s převodem českého vidu uchýlili. Zde jsme již překročili hranice lingvistické typologie. Jako příklady těchto strategií jsme si uvedli anglická frázová slovesa, verbo-nominální fráze a španělské perifráze. Z naší analýzy vyplynulo, že frázová slovesa a verbo-nominální fráze mají jistou tendenci k perfektivitě, nebo alespoň anglický překladatel volil takové ekvivalenty, které tu schopnost mají. Z toho bychom mohli vyvodit závěr, že zmíněné vazby mohou být jistou obdobou české perfektivizace pomocí předpon.

Téma španělských perifrází je složitější, jelikož samotné perifráze lze rozdělit do tří skupin. Podle poznatků uvedených v teoretické části práce má každá z těchto skupin určitý aspektuální charakter. Z naší analýzy ovšem vyplynulo, že se toto týká pouze jedné podskupiny perifrází, tedy těch, které obsahují lexikální sloveso ve formě gerundia. Takové perifráze mají prokazatelný durativní charakter. Zbylé dvě podskupiny, perifráze s participiem a infinitivem, silnou tendenci k aspektualitě nemají.

Zjištění následujících dvou podkapitol se týkají výhradně španělského jazyka. Snažili jsme se ověřit hypotézu, že aspektuální charakter ve španělštině nemají pouze

minulé časy, ale také časy budoucí a subjunktivy. V budoucnosti se nám bohužel nepodařilo dokázat, zda je předložené tvrzení pravdivé, jelikož jsme neměli k dispozici dostatečně obsáhlý vzorek ke zkoumání. U subjunktivu jsme měli lepší výchozí pozici a na základě naší analýzy jsme usoudili, že námi představené tvrzení o aspektuálním rozdílu mezi subjunktivem přítomným a minulým je nepravdivé. Zpozorovali jsme sice jistou tendenci minulého (imperfektního) subjunktivu k nedokonavosti, ale nenalezli jsme důkazy o obecné platnosti tohoto pravidla. Z toho pro nás vyplývá, že španělské subjunktivy jsou vidově neutrální.

V poslední kapitole naší praktické části jsme se soustředili na české věty, které překladatelé přeložili pomocí opisu. V těchto případech došlo k markantním posunům na více rovinách – zásadním zjištěním však bylo, že došlo k zachování původního významu a efektu. Překladatelé tedy vždy význam českého vyjádření vidu pochopili a zvolili takové řešení, aby byl překlad adekvátní.

V rámci celé naší analýzy jsme zjistili, že anglický i španělský překladatel námi zvoleného textu si české kategorie vidu byli dobře vědomi a k jeho překladu volili pestrou škálu prostředků, jež měli ve svém jazyce k dispozici. Z tohoto důvodu tedy ani v jedné jinojazyčné verzi nedocházelo k významovým posunům a dané překladové texty – přinejmenším v tomto ohledu – neutrpěly na kvalitě. Naše zjištění naznačuje, jak je důležitá překladatelská analýza a správné porozumění textu. Vidíme, že i přes značný rozdíl v gramatickém systému jazyků lze mnohé vyjádřit, byť nestejnými jazykovými prostředky; důležité ovšem je, aby si překladatelé, v jejichž mateřském jazyce se daná kategorie (v našem případě vid) nevyskytuje, byli vědomi toho, jakých prostředků za jakým účelem zdrojový jazyk využívá, a na základě tohoto zhodnotili, jak danou mezeru kompenzovat a zachovat ducha a význam překládaného díla. V případě Jirotkova *Saturnina* a jeho překladů do angličtiny a španělštiny jsme došli k závěru, že si Mark Corner a Eduardo Fernández Couceiro vidovostí v češtině byli vědomi, a proto se s tímto nelehkým překladatelským úkolem vypořádali se ctí.

Na obecnější rovině naše práce prokázala, že metoda konfrontační lingvistiky může být pro translátologické zkoumání velmi přínosná – a naopak že využití poznatků teorie překladu může pomoci ověřit některé lingvistické teze. V této studii jsme však nechtěli pouze suplovat práci korpusové lingvistiky, s níž naše práce sdílí některé postupy. Tím, že jsme se zaměřili na konkrétní umělecký text, jsme chtěli zdůraznit další možné

využití našeho zkoumání. V jedné ze svých statí Bečka zdůrazňuje, že „Čech v kategorii vidu již vyrůstá, od útlého mládí slyší užití vidových rozdílů v tisících a desetitisících vět, v této kategorii již myslí a své myšlenky formuluje“ (1980a: 29). Otázka adekvátního převodu této kategorie v esteticky náročném díle do jazyka se značně odlišným gramatickým systémem by se tedy mohl stát jakýmsi průběžským kamenem při hodnocení kvality překladu. Pokud je ve slovanských jazycích vid nedílnou součástí vyjadřování a formulace myšlenek, jeho stopy nalezneme ve všech úrovních textu: nejen čistě gramatické, ale také například na úrovni vyjádření postoje mluvčího k jisté události či vykreslení atmosféry situace, čímž se analýza potenciálně přesouvá z čistě jazykovědné roviny do roviny naratologie.

Dalším využitím našeho (či obdobného) výzkumu by mohlo být zhodnocení překladu z výchozího jazyka, který samostatnou kategorii vidu nemá. Pokud jsme se v naší práci zaměřili na situace, kdy se překladatelé museli vypořádat s převodem kategorie, která je jejich (cílovému) jazyku cizí, bylo by zajímavé naše výsledky porovnat s překladem, v němž si překladatel musel naopak kategorii neexistující ve výchozím textu „doplňovat“. Poznatky získané konfrontační analýzou by mu mohly být cenné při přípravných fázích takového překladu a upozornit ho na jazykové nunece, tendence a zvláštnosti, které by jinak nemusel v plné šíři zaznamenat.

Kategorie slovesného vidu jakožto ryze český (slovanský) jev proniká do všech vrstev našeho národního jazyka, a i když si to možná neuvědomuje, z hlediska translologie se jedná o jeden z nejméně frekventovaných problémů, na něž překladatel při své práci narazí. V naší studii jsme navrhli jeden – a zcela jistě ne jediný – teoretický pohled na tuto problematiku, který by sám mohl posloužit jako východisko dalšímu bádání. Necht' je tato práce chápána jako vykročením na široké pole lingvistického, translologického či literárního výzkumu, který v našem prostředí dosud citelně schází.

Summary

The present study is devoted to the verbal category of aspect in Czech, which is a crucial part of the Czech grammar system. This category, however, is not present in some other languages, especially in those that are not Slavonic. That is why we have decided to analyze the issue of the translation of Czech aspect into other languages, namely into English and Spanish.

The motivation for conducting a research on the topic of translating the verbal category of aspect was the fact that, so far, not much attention has been paid to this issue. This thesis, therefore, aims at introducing the translation of a category that does not exist in the target languages, and at filling this gap of the current translation studies.

The first step in our thesis was to chart the situation regarding the category of aspect in Czech. We explain the basic principles of aspect and present the most important studies dealing with this subject and their views of, and ideas regarding, this category. Since not all of the researchers in this field agree on the issue, we attempt at providing the reader with a wide variety of information and opinions on Czech aspect.

We also introduce the binary aspectual opposition, comprising perfective and imperfective verbs. Nevertheless, certain Czech linguists, such as František Kopečný (1962), believe that there are three main types of aspect; apart from the two types that we have already mentioned, there is a third one expressing the multiplicity of action.

Upon this, we focus on another of the languages under study, English. We first decide whether English actually has the category of aspect, based on publications of renowned linguists; then, as in the case of the Czech language, we continue to discuss the types and subtypes of aspect in English. We realise that the category of aspect in English, too, is based on the opposition of perfectivity and imperfectivity, but the possibilities actually to express this opposition are limited. That is the reason why we try to find at least certain similarities between aspect in Czech and English and create a hypothesis about the resemblance which we could later subject to a test in order to determine its validity.

The following chapter is dedicated to Spanish and its verbal categories. The category of aspect was not perceived as an independent verbal category in the past, which is why it is important to talk about the tense and aspect first, and to set the boundaries between these two categories. Moreover, as there have been many controversies among linguists and their views of the typology of Spanish aspect, we also present some of the possibilities concerning its types and subtypes. We have decided to use the mainstream typology, again residing in the opposition of perfectivity and imperfectivity. The category of aspect in Spanish bears more similarities with the Czech one, as there is one verbal tense in Spanish which has a strong aspectual attribute, namely *imperfecto*, whose name suggests that it is used to express imperfectivity. Other than that, there are many other strategies which can be used to express both perfectivity and imperfectivity in Spanish, and the aim of this chapter is to show and explain all of them so that the presented facts could be used in the subsequent chapter.

Upon analyzing the category of aspect from the descriptive linguistic point of view, we switch to the area of translation theory in the next chapter. We introduce the (rather limited) amount of works devoted to the issue of the translation of aspect, and also describe the methodology which we make use of in the analytical part of our study, namely contrastive linguistics, which was proposed for this kind of analysis by Josef Václav Bečka in one of his articles (1980b).

Once the theory is explained, we start with the analysis of samples. All the samples and examples are taken from the Czech novel *Saturnin* (1942) by Zdeněk Jirotka, translated into English by Mark Corner (2003) and into Spanish Eduardo Fernández Couceiro (2009). We open the practical portion of the thesis by verifying the means of conveying the imperfectivity of Czech verbs into English and Spanish. The conclusion regarding this specific question is that imperfectivity can be expressed in the two languages, but not in such a scope as in Czech.

Some of the controversial issues regarding present perfect tenses in English and Spanish are also addressed in this thesis. We work with Bernard Comrie's typology of four different meanings of the present perfect in English and test whether at least some of the meanings show certain attributes of perfective or imperfective aspects. The results show that two of the meanings do have a strong aspectual attribute, namely *perfect of persistent situation*, which expresses imperfectivity, and *perfect of result*,

which is perfective. The Spanish present perfect is also analyzed in the present thesis, as Spanish linguists have not reached an agreement regarding the possible perfectivity of this tense. Our results show that neither present perfect nor past perfect has perfective characteristics. Therefore, Spanish compound tenses are not perfective in nature.

We also deal with some minor issues concerning the category of aspect in Spanish, such as the possible perfectivity/imperfectivity of future tenses and subjunctives. Unfortunately, we have not found enough suitable samples to get conclusive results regarding Spanish future tenses. However, there is a great number of appropriate samples for an analysis of Spanish subjunctives (present and imperfect one), which enabled us to draw the conclusion that there is an inclination towards imperfectivity in the past (imperfect) subjunctive. However, some exceptions to this rule are found and; therefore, it cannot be claimed that the imperfect subjunctive is fully imperfective.

The last part of our analysis is essential as to answer our question of whether it is possible fully to make up for the absence of the Czech category of aspect in other languages. The exploration of those examples, in which the translators decided to use completely different means of expressing the intended meaning, show that there is no shift in meaning even in such cases. Hence our understanding is that even if the Czech category of aspect, which is very important in the Czech verbal system, is absent in other languages (English and Spanish), the absence does not harm the translation and its dynamic equivalence.

To conclude, we state the findings of the thesis and stress their importance for the field of translation and also linguistics, based on the assumption that the method we used in this thesis was a mixture of linguistic and translation approaches. Furthermore, we suggest the direction of further research devoted to the category of aspect, which would surely be beneficial for the translation studies.

Bibliografie

- ALONSO, César Hernández. *Gramática funcional del español*. 3. vyd. Madrid: Gredos, 1984, 534 s. ISBN 8424909666.
- BEČKA, J. V. Konfrontační lingvistika jako podklad k řešení překladatelských problémů. *Slavica Pragensia*. 1980b, XXIII(4-5), s. 99-107.
- BEČKA, J. V. Sloveso v překladu. *Slavica Pragensia*. 1980a, XXIV(4-5), s. 73-83.
- BINNICK, Robert I. *Time and the Verb: A Guide to Tense and Aspect*. New York: Oxford University Press, 1991, 584 s. ISBN 019506206X.
- BOSQUE, Ignacio. *Tiempo y aspecto en español*. Madrid: Cátedra, 1990, 219 s. ISBN 8437609461.
- BOSSONG, Georg a Bernard COMRIE. *Tense and Aspect in the Languages of Europe*. Berlin: Mouton De Gruyter, 2000, 859 s. ISBN 311019709X.
- COMRIE, Bernard. *Aspect: An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems*. Cambridge: Cambridge University Press, 1976, 142 s. ISBN 0521290457.
- ČERNÝ, Jiří. El verbo español y sus tiempos preteritos. *Romanica Olomucensia*. 1973, I(38), s. 7-27.
- ČERNÝ, Jiří. Kategorie slovesného vidu ve španělštině a v češtině. *Studia Bohemica V*, AUPO 1989, 59, s. 109-121.
- ČERNÝ, Jiří. O vzniku a vývoji gramatických kategorií. *Slovo a slovesnost*. 1970, 31(3), 207-222.
- ČERNÝ, Jiří. Sobre la asimetría de las categorías del tiempo y del aspecto en el verbo español. *Philologica Pragensia*. 1969, 12(1), 83-93.
- DANEŠ, František. *Věta a text: studie ze syntaxe spisovné češtiny*. Praha: Academia, 1985, 234 s.
- DOSTÁL, Antonín. *Studie o vidovém systému v staroslověněštině*. Praha: SPN, 1954, 681 s.

- DUBSKÝ, Josef. Poznámka k otázce slovesného vyjadřování ve španělštině z překladatelského hlediska. *Slavica Pragensia* **24**, 1981 (1984), 85-93.
- DUŠKOVÁ, Libuše. *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*. 3. vyd. Praha: Academia, 2003, 673 s. ISBN 80-200-1073-4.
- DUŠKOVÁ, Libuše a kol. Would. *Elektronická mluvnice současné angličtiny*. [online]. 2012 [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://emsa.ff.cuni.cz/8.44.72>
- GARCÍA, Serafina, Antonio J MEILÁN GARCÍA a Hortensia MARTÍNEZ GARCÍA. *Construir bien en español: la forma de las palabras*. Oviedo: Ediciones de la Universidad de Oviedo, 2004, 347 s. ISBN 848459193X.
- HAIS, Karel a Břetislav HODEK. *Velký anglicko-český slovník*. Praha: Academia, 1997. ISBN 8085927357.
- HIRTLE, W. H. *Time, Aspect and the Verb*. Quebec: Presses de l'Université Laval, 1975, 149 s. ISBN 0774667044.
- JIROTKA, Zdeněk. *Saturnin*. 24. vyd. Ilustrace Adolf Born. Praha: Šulc – Švarc, 2014. ISBN 978-80-7244-370-3.
- JIROTKA, Zdeněk. *Saturnino*. Překlad Eduardo Fernández Couceiro. Praga: Universidad Carolina de Praga, 2009. ISBN 80-246-0815-4.
- JIROTKA, Zdeněk. *Saturnin*. Překlad Mark Corner. Prague: Charles University in Prague, 2003. ISBN 978-80-246-0683-5.
- KOMÁREK, Miroslav et al. *Mluvnice češtiny II: Tvarosloví*. Praha: Academia, 1986, 536 s.
- KOPEČNÝ, František. Dvě nové práce o prostě vidových předponách v češtině. Slovo a slovesnost. 1956, **17**(1), 28-35.
- KOPEČNÝ, František. *Slovesný vid v češtině*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1962, 144 s.
- KUFNEROVÁ, Zlata. *Čtení o překládání*. Jinočany: H & H, 2009, 172 s. ISBN 978-80-7319-088-0.
- LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012, s. 368 s. ISBN 978-80-87561-15-7.

- LOESSIN, María Marta Alice a Elena SÁNCHEZ LÓPEZ. *Španělská gramatika: základní přehled: gramatická pravidla, příklady, kontrolní cvičení s klíčem*. Brno: Computer Press, 2007, 138 s. ISBN 978-80-251-1700-2.
- MACÍKOVÁ, Olga a Ludmila MLÝNKOVÁ. *Učebnice současné španělštiny: Manual de español actual*. Brno: Computer Press, 2007, 3 sv. ISBN 80-251-1089-3.
- MACÍKOVÁ, Olga a Ludmila MLÝNKOVÁ. *Velká španělská gramatika: vše, co jste kdy chtěli vědět o španělské gramatice a nikde jste to nenašli*. 2. vyd. Brno: Edika, 2014, 520 s. ISBN 978-80-266-0566-9.
- MAIRS, Jane. The difference between USED TO and WOULD. *Learner's Dictionary*. [online]. 26.11.2013 [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.learnersdictionary.com/qa/the-difference-between-used-to-and-would>
- POLDAUF, Ivan. Ještě k „prostě vidovým předponám“ v češtině. *Slovo a slovesnost*. 1956, **17**(3), 169-172.
- Pretérito perfecto o indefinido. *Lingolia*. [online]. 2016 [cit. 2016-02-08]. Dostupné z: <https://espanol.lingolia.com/es/gramatica/tiempos-comparacion/perfecto-indefinido> <http://www.spanelstina-zdarma.cz/article/2014031701-indefinido-vs-perfecto>
- PROKOPOVÁ, Libuše. *Španělština nejen pro samouky*. 4., opr. vyd. Voznice: Leda, 2014, 394 s. ISBN 978-80-7335-372-8.
- RICHARDSON, Kylie. *Case and Aspect in Slavic*. New York: Oxford University Press, 2007, 271 s. ISBN 0199291969.
- Španělská gramatika v kostce*. Voznice: Leda, 2010, 93 s. ISBN 978-80-7335-225-7.
- Revue belge de Philologie et d'Histoire*. 1936, **15**(1-2-3-4).
- RONA, José Pedro. Tiempo y aspecto: Análisis binario de la conjugación española. *Anuario de Letras*. 1973 (XI), s. 211-223.
- SEIDEL, Eugen. O problémech vidu. *Slovo a slovesnost*. 1960, **21**(4), 249-256.
- ŠABRŠULA, Jan. Vid a povaha děje z onomaziologického hlediska. *Translatologica Pragensia II*, AUC, Philologica 1-3, 1989, s. 665-675.

El subjuntivo en Español. *Subjuntivo en Español*. [online]. © 1984-2016 [cit. 2016-02-02]. Dostupné z: <http://www.elsubjuntivo.com>

TRÁVNÍČEK, František. *Studie o českém vidu slovesném*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1923, 342 s.

VEYRAT RIGAT, Montserrat. *Aspecto, perífrasis y auxiliación: un enfoque perceptivo*. València: Universitat de València, Departament de Teoria dels Llenguatges, 1993, 235 s. ISBN 8460483541.

Anotace

Autor: Nikola Janotová

Katedra: Katedra anglistiky a amerikanistiky FF UPOL

Název česky: K otázce převodu slovesného vidu v anglickém a španělském překladu *Saturnina* Zdeňka Jirotky

Název anglicky: On the Rendition of Verbal Aspect in English and Spanish Translations of Zdeněk Jirotká's *Saturnin*

Vedoucí práce: Dr. Filip Krajník

Počet stran: 86

Počet znaků: 156 379

Počet titulů použité literatury: 43

Klíčová slova v ČJ: vid, aspekt, dokonavost, nedokonavost, *Saturnin*, Jirotky, překlad.

Klíčová slova v AJ: aspect, perfectivity, imperfectivity, *Saturnin*, Jirotky, translation.

Anotace v ČJ: Cílem této diplomové práce je zmapovat situaci ohledně překladu české slovesné kategorie vidu do angličtiny a španělštiny. Kategorie vidu v takové podobě, jako existuje v češtině, v angličtině a španělštině neexistuje, a proto se první část práce soustředí na to, co a jak lze v češtině pomocí kategorie vidu vyjádřit. Dále se také zabýváme teorií o aspektu (což je kategorie obdobná vidovosti) v angličtině a španělštině, čímž položíme základy pro následující druhou část naší práce. V té se zabýváme samotnou analýzou Jirotkova románu *Saturnin* (1942) s ohledem na slovesný vid. V rámci analýzy se snažíme potvrdit či vyvrátit tvrzení lingvistů, která jsme představili v teoretické části. Závěrem se zamýšlíme nad tím, co naše výsledky implikují do budoucnosti.

Anotace v AJ: The present Master's thesis charts the situation concerning the Czech verbal category of aspect and its translation into English and Spanish. An identical category to the Czech aspect does not exist in English and Spanish, which is why we explain what kind of category Czech aspect is, and what means there are to express the aspectual meaning. Moreover, we address the issue of expressing aspect in English and Spanish, and that way we lay the foundations for the subsequent practical portion of the thesis. The experimental part is based on the Czech novel *Saturnin* (1942), written by Zdeněk Jirotko, and its translation into English and Spanish. The objective of the thesis is to verify or refute the assumptions introduced in the theoretical part. In conclusion, we address our results and their implications to the future.